

TAIDETTA LÄHELLE TOIMIJOITA

Museolta lainattavien taideaineistojen soveltuvuus kehitysvammaisten taideryhmässä

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomikoulutus

2022

Eeva Kuisma

Sosionomikoulutus

Tekijä Eeva Kuisma

Työn nimi Taidetta lähelle toimijoita – museolta lainattavien taideaineistojen soveltuvuus kehitysvammaisten taideryhmässä

Ohjaaja Liisa Harakkamäki

Tiivistelmä

Vuosi 2022

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkittiin, miten Hämeenlinnan taidemuseolta lainatut taideaineistot soveltuivat kehitysvammaisten taideryhmään. Hämeenlinnan taidemuseo lainaa taidesalkkuja, jotka sisältävät paikallisten taiteilijoiden teoksia. Teokset on toteutettu niin, että niitä saa tutkia läheltä ja koskettamalla. Tutkimus toteutettiin eteläsuomalaisessa kunnassa sijaitsevassa päivätoiminnassa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä taiteen kokeminen saavutettavaksi tuomalla sitä päivätoimintaan. Tutkimuksessa oli mukana neljä päivätoiminnan toimijaa. Taidetuokioita oli neljä kertaa, jossa jokaisessa aluksi tutkittiin teoksia ja keskusteltiin niistä ja sen jälkeen tehtiin itse taidetta aineistojen teemaan sopivilla aiheilla ja tekniikoilla. Osallistuvan havainnoinin ja ryhmähaastattelun avulla tutkittiin taideainestojen toimivuutta ja ryhmän vuorovaikutusta. Opinnäytetyössä tutkittiin myös keinoja, joilla osallisuutta voi edistää taidelähtöisessä toiminnassa.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että taideaineistot toivat iloa ja elämyksiä sekä toimivat hyvinä inspiraation lähteinä toimijoiden omaan taidetyöskentelyyn. Ne synnyttivät muistelua omasta elämästä, vahvistivat minäkuvaa ja loivat yhteisöllisyyttä. Toimijat eli taidetuokioon osallistuneet henkilöt kokivat taidetuokioiden sisällön mukavana vaihteluna normaaliin päivätoiminnan arkeen. Tuokioiden jälkeen valmiista teoksista toteutettiin talon väelle taidenäyttely, jonka toimijat suunnittelivat.

Avainsanat kehitysvammaisuus, erityistaidetoiminta, osallisuus, taiteen saavutettavuus, kulttuurihyvinvointi

Sivut 40 sivua ja liitteitä 2 sivua

This practice-based thesis examined how art materials borrowed from the Hämeenlinna art museum are suited for special needs art activities. Hämeenlinna art museum lends portfolios which include art made by local artists. These pieces of art have been created so that they can be explored from close range and by touching. This thesis was implemented in a day activity center for persons with intellectual disabilities in a municipality in southern Finland.

The purpose of the thesis was to enable art experiences by bringing art to the day activity center. Four participants from the day activity center were included in the process. There were four art activity sessions in total. In each of them, the borrowed art pieces were first explored and discussed. Afterwards, the participants themselves created art using the motifs and techniques suitable for the original theme. The functionality of the art pieces as well as group interaction were examined by participatory observation and a group interview. The thesis also examined ways in which social inclusion can be enhanced in art-based activities.

In conclusion, the borrowed art pieces brought happiness, new experiences and inspiration for the participants' own art working processes. They generated reminiscence of the participants' own lives, strengthened their self-images and created communality. According to the participants, the art activities were a pleasant change in their normal routines at the day activity center. After the art activity sessions, the participants planned an art exhibition in the day activity center, in which their own art pieces were presented.

Keywords persons with intellectual disabilities, special needs art activities, social inclusion, accessibility of art, cultural well-being

Pages 40 pages and appendices 2 pages

Sisälllys

1	JOHDANTO.....	1
2	LÄHTÖKOHDAT	2
2.1	Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus.....	2
2.2	Kehitysvammaisuus.....	4
2.3	Saavutettavuus ja taiteen saavutettavuus.....	5
2.4	Kulttuurihyvinvointi	7
2.5	Osallisuus	8
2.6	Erityistaidetoiminta ja ITE-taide.....	9
2.7	Aikaisempia tutkimuksia	10
3	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA AINEISTONKERUUMENETELMÄT	13
3.1	Tutkimusmenetelmä	13
3.2	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	13
3.3	Havainnointi ja haastattelu	14
3.4	Aineiston analyysi	16
4	TAIDESALKKU-TUOKIOIDEN KUVAUS	17
4.1	Hetkiä-tuokio.....	18
4.2	Ihmisen osa tuokio	19
4.3	Annikki-tuokio	20
4.4	Lehmätyttö-tuokio	21
4.5	Taidenäyttely.....	22
5	Tulokset ja johtopäätökset	23
5.1	Raakahavainnot ja tulosten tulkinta	23
5.1.1	Päivätoiminnan toimijoiden kokemukset lainatusta taideaineistosta	23
5.1.2	Taideaineistojen vaikutus ryhmän vuorovaikutukseen	25
5.1.3	Osallisuuden edistämisen keinot	27
5.2	Johtopäätökset.....	30
6	POHDINTA.....	32
6.1	Tutkijan arviointi prosessista	32
6.2	Opinnäytetyön eettisyys ja kestävyys.....	34
6.3	Jatkotutkimukset.....	36

Kuvat ja taulukot

Kuva 1 Taiteen kokeminen.....	28
Kuva 2 Vuorovaikutuksen ulottuvuudet.....	29
Kuva3 Osallisuuden edistäminen.....	31
Kuva4 Taideosallistumisen hyvinvointi- ja terveyshyötyjen näyttäytyminen taidetuokioissa	33
Taulukko 1 Haastattelussa nousseet raakahavainnot vastaten kysymykseen ”Miten päivätoiminnan toimijat kokivat museolta lainatut taideaineistot?”	26
Taulukko 2 Havainnoinnissa esille nousseet raakahavainnot vastaten kysymykseen ”Miten päivätoiminnan toimijat kokivat museolta lainatut taideaineistot?”	27
Taulukko 3 Havainnoinnissa esille nousseet raakahavainnot vastaten kysymykseen: ”Millä tavoin lainatun taideaineiston käyttö lisäsi ryhmän vuorovaikutusta?”	28
Taulukko 4 Havainnoinnista esille nousseet raakahavainnot vastaten kysymykseen: ”Millä keinoilla osallisuutta voi edistää taidetoiminnassa?”	30

Liitteet

Liite 1	Sopimus tutkimukseen osallistumisesta
Liite 2	Aineistonhallintasuunnitelma

1 JOHDANTO

Taide kuuluu kaikille, niin sanotaan. Tämä on myös sanoma, jota sosionomit voivat sosiaalityön kentällä vahvistaa. Taiteen hyvinvointivaikutuksista on viime aikoina julkaistu paljon uutta tietoa. Tunnistetaan, että ennaltaehkäisevään toimintaan pitää panostaa. Tutkimuksissa on todettu, että taideosallistumisella on monikanavaisia positiivisia vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. (Houni ym., 2020, ss. 39–41)

Maailmanlaajuinen koronapandemia, joka alkoi Kiinan Wuhanissa 2019 loppupuolella on mullistanut ihmisten elämää jo muutaman vuoden ajan (THL, 2021). Koronan tuomat haasteet kontaktien vähentämiseen ja julkisissa tiloissa liikkumisen minimointiin toivat ajankohtaiseksi nostaa pohdittavaksi, miten taide-elämyksiä voisi tuoda lähelle päivätoiminnan toimijoita. Pandemia on korostanut entisestään saavutettavuutta ja osallisuutta, joten opinnäytetyön aihe on erityisen ajankohtainen. Omien havaintojeni mukaan elämänkenttä on monilta osin supistunut. Etenkin tämä on korostunut erityistä tukea tarvitsevien kohdalla ja koronan riskiryhmään kuuluvilla henkilöillä.

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus on ollut lähivuosina pinnalla yhteiskunnallisessa keskustelussa. Saavutettavuus on yhdenvertaisuuden edistämistä. Saavutettavuus on teema, joka sosiaalialan ammattilaisten ja ihmistyötä tekevien tulee ottaa säännöllisesti tarkasteluun. Tässä opinnäytetyössä keskitytään etenkin taiteen saavutettavuuden teemaan.

Tässä opinnäytetyössä tuon taiteen lähelle kehitysvammaisia henkilöitä ilman, että heidän tarvitsee lähteä pois päivätoiminnasta. Tutkin miten Hämeenlinnan taidemuseolta lainatut taideaineistot toimivat kehitysvammaisten päivätoiminnan ryhmätoiminnassa. Museon lainattavat taideaineistot olivat osana neljää taidetuokioita, jotka toteutin syksyllä 2021 eteläsuomalaisessa kunnassa sijaitsevassa päivätoiminnassa. Tutkimuksen aineisto kerättiin osallistuvan havainnoinnin ja ryhmähaastattelun avulla.

Opinnäytetyö on toiminallinen opinnäytetyö. Toiminnalliselle opinnäytetyölle on tyypillistä, että siinä syntyy jokin konkreettinen tuotos, esimerkiksi opas, sähköinen aineisto, näyttely tai tapahtuman suunnittelu, kehittämissuunnitelma, tai jokin muu tuote tai tuotos (HAMK,

2020). Se tavoittelee ammatillisessa kentässä tapahtuvaa käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä (Vilkkä & Airaksinen, 2003).

2 LÄHTÖKOHDAT

Olen aiemmalta koulutustaustaltani ohjaustoiminnan artonomi ja tekstiiliartesaani. Aiheeksi valikoitui työ, jossa yhdistyy sosiaali- ja kulttuuriala. Aiheeseen valikoitumiseen johdatti elämänmittainen kiinnostukseni taiteeseen. Minua inspiroi aihe, jossa yhdistyy taidetoiminta, sosiaalisuus, osallisuus ja saavutettavuuden teemat. Aiheen valintaa tuki sen ajankohtaisuus ja tarpeellisuus. Työntilaaajana on Etelä-Suomessa sijaitseva kehitysvammaisten päivätoiminta. Työntilaaaja antoi minulle vapaat kädet toiminnan suhteen. Toiveena oli, että toisin jotain uutta sisältöä ryhmätoimintaan.

2.1 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Hämeenlinnan taidemuseo lainaa taiteilijoiden toteuttamia taideaineistoja, jotka on pakattu matkalaukkuihin. Aineistoja on helppo kuljettaa, ja niiden käyttöönotto on tehty myös helpoksi, niitä ei esimerkiksi tarvitse ripustaa näyttelymaisesti seinälle, vaan useimmat niistä ovat pöydällä tai sylissä tutkittavia teoksia. Jokaisessa salkussa on mukana esimerkkejä, miten aineistoa voi hyödyntää sekä tietoa teoksista ja taiteilijasta, joka on työt toteuttanut. Osassa aineistoista tarina on teosten lisäksi tärkeä. Taideaineistot on toteutettu siten, että niihin saa koskea ja niitä saa pitää kädessä sekä tutkia lähemmin. Korona-ajan turvallisuus on myös huomioita teoksista, niitä puhdistetaan jokaisen lainauksen jälkeen, ja välissä pidetään riittävä aika ennen kuin seuraavat saavat teokset lainata. (Hämeenlinnan taidemuseo, 2021)

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia havainnoimalla ja haastattelemalla, miten taideryhmän toimijat kokivat taidemuseon lainattavan taidemateriaalin. Tutkin, lisääkö taideaineiston tuominen ryhmään ryhmäläisten välistä keskinäistä vuorovaikutusta, lisääkö se iloa ja elämyksiä ja tuoko se inspiraatiota toimijoiden omaan taidetyöskentelyyn. Pohdin myös tutkimuksessani osallisuuden toteutumista ja saavutettavuutta. Ryhmähaastattelun avulla

kysyin ryhmäläisiltä jokaisen tuokion jälkeen, miltä tämänkaltainen taidetyöskentely tuntui ja annan heidän kertoa omia esille nousseita ajatuksiaan. Tutkin myös havainnoimalla sitä, miltä toimijoista tuntui, kun teoksia saa tutkia ihan läheltä koskettamalla töitä. Tutkimukseni on toteutettu työelämälähtöisesti ja sen oli mahdollista tuottaa työpaikalleni tietoa tämän kaltaisesta taidelähtöisestä ryhmätoiminnasta ja mahdollistettua toimijoille elämyksellistä ja monipuolista taide- ja kulttuurilähtöistä toimintaa, jolla on positiivisia hyvinvointivaikutuksia.

Toteutin opinnäytetyön kehitysvammaisten päivätoiminnassa, joka sijaitsee Etelä-Suomessa. Päivätoiminta on tarkoitettu aikuisille kehitysvammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat paljon tukea ja ohjausta päivittäisissä toiminnoissa. Asiakkaita, joita tässä opinnäytetyössä kutsun toimijoiksi, käy päivätoiminnassa päivittäin noin 30 henkilöä. Käytän asiakas sanan tilalla toimija sanaa, koska toimija on aktiivinen ja osallinen omassa elämässään, se kuvastaa mielestäni paremmin päivätoiminnassa käyvää henkilöä. Päivätoiminta on suunnattu henkilöille, jotka ovat työkyvyttömyyseläkkeellä. Ryhmä, jolle tutkimus toteutettiin, koostui neljästä aikuisesta päivätoiminnan kehitysvammaisesta toimijasta, jotka ovat iältään 50–65 vuot. Jokaisella ryhmäläisellä oli taustalla jonkinlainen taidekiinnostus ja harrastuneisuus. Tutkimusryhmän toimijoiden toimintakyky on vaihtelevaa ja jokaisella on omat yksilölliset tuen tarpeet, jotka tuli ottaa asiakaslähtöisesti huomioon taidetuokioita suunniteltaessa. Kaikki kommunikoivat puhumalla ja osaavat ilmaista itseään, ja kertoa mielipiteitään. Toimijoilla on erilaisia apuvälineitä käytössä liikkumiseen liittyen, esimerkiksi pyörätuoli, kävelykeppi tai rollaattori. Ryhmä oli entuudestaan toisille tuttu, myös minä ohjaajana. Olin muutaman kuukauden ajan ohjannut kerran viikossa taide- ja askartelutoimintaa samalle ryhmälle.

Järjestin neljä taidesalkkutuokiota syksyllä 2021. Jokaisessa tuokiossa oli eri lainattava taideaineistosalkku, joita aluksi tutkimme osittain salkkujen mukana tulleiden ideoiden mukaisesti, osittain omilla ideoillani kyseiselle ryhmälle sopivaksi mukaillen. Kahdessa salkuista oli mukana tarina, toisessa kertomus ja toisessa elämänkerta. Tarinat pohjautuivat oikeiden ihmisten elämiin. Aineiston tutustumisiosion jälkeen toimijat pääsivät tekemään taidetta erilaisin menetelmin, maalaamalla, piirtämällä, muovaillemalla. Ohjattu toiminta oli teemaltaan tai aiheeltaan suunniteltu siten, että se sopii salkkujen teemaan. Toiminta oli suunniteltu mahdollisimman monipuoliseksi tuoden toimijoille vanhojen tuttujen tekniikoiden rinnalle uusia tekniikoita, vahvistaen silmä-käsikoordinaatiota, antamalla

luovuudelle tilaa, tuomalla toimintaan mukaan eri aistit ja kehollisuus. Tuokioiden aikana toimijoiden kanssa päätettiin, että viidennellä kerralla pystytämme yhden päivän taidenäyttelyn, joka yhdessä suunniteltiin ja pystytettiin.

Opinnäytetyön tietoperusta koostuu kehitysvammaisuuden, taiteen saavutettavuuden, osallisuuden, kulttuurihyvinvoinnin ja erityistaidetoiminnan teoreettisesta viitekehystä. Kirjalähteiden lisäksi olen valinnut käyttöön tutkimuksia ja raportteja, sekä aiheeseen sopivia internetsivuja. Valitun tietoperustan käyttö on perusteltua ja tukee aihettani. Tietoperusta on valikoitu harkiten ja lähdekriittisesti.

2.2 Kehitysvammaisuus

Ei ole olemassa tyypillistä kehitysvammaista. Kehitysvammaisuus on sateenvarjokäsite erilaisista syistä johtuville ja erilaisia ilmenemismuotoja saaville vammaisuuden muodoille (Seppälä, 2017, s. 36). Kehitysvammaisia ihmisiä on Suomessa noin 50 000. Vaikeasti kehitysvammaisia ja monivammaisia henkilöitä on kaikista kehitysvammaisista 5–10 %. Kehitysvamman aste vaihtelee vaikeasta vammasta lievään vaikeuteen oppia uusia asioita. Kehitysvammaisuutta voi tarkastella useammasta eri näkökulmasta, sosiaalisesta näkökulmasta, toimintakyvyn näkökulmasta sekä diagnostisesta eli lääketieteellisestä näkökulmasta. (verneri.net, 2021) Lääketieteellinen näkökulma määrittelee, että älyllinen kehitysvammaisuus on oire aivojen kuorikerroksen toimintahäiriöstä (Kari ym., 2020, s. 35).

Kehitysvamma voi tarkoittaa hyvin monenlaisia asioita. Yhteistä on kuitenkin se, että kehitysvammaisuus ei ole sairaus, vaan vamma ymmärryksen ja oppimisen alueella. Kehitysvammaisen henkilön voi olla vaikea oppia uusia asioita ja käsitteellinen ymmärtäminen on vaikeampaa. Useimmat kehitysvammaiset oppivat kuitenkin samalla tavalla kuin muut. Mitä paremmin yhteiskunta on suunniteltu meille kaikille sopivaksi, sitä vähemmän vamma tai vaurio haittaa henkilön elämää. (Kehitysvammaisten Tukiliitto Ry, n.d.)

Kehitysvammaisuuden diagnosointi Suomessa perustuu maailman terveysjärjestö WHO:n ICD-10 tautiluokitukseen. Tässä määritelmässä kehitysvammaisuutta kuvataan näin: "Älyllinen kehitysvammaisuus on tila, jossa mielen kehitys on estynyt tai epätäydellinen.

Heikosti kehittyneitä ovat erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot eli yleiseen älykkyytasoon vaikuttavat älylliset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset kyvyt. Älyllinen kehitysvammaisuus voi esiintyä yksinään tai yhdessä minkä tahansa fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa”. (Kaski., 2012, ss. 15–16)

Kehitysvammalain mukaan erityishuollon palveluihin on oikeutettu henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi, ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Erityishuollon tarkoituksena on edistää henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan, sekä turvata se hoito ja huolenpito, jota henkilö tarvitsee. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 § 1)

Sosionomin työkenttä vammaispalveluissa on mahdollistaa kehitysvammaisille ihmisille tasa-arvoinen maailma, jossa voi olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, olla osallisena itseensä kuuluviin asioihin ja toteuttaa itseään haluamallaan tavalla. Jotta tasa-arvoisuus toteutuisi, on kehitysvammaisille henkilöille tarjottava tukea, ohjausta sekä erilaisia palveluja. Nämä voivat liittyä kommunikaatioon, omatoimisuuteen, kodinhoitoon, sosiaaliin taitoihin, liikkumiseen, terveyteen, turvallisuuteen, kirjallisiin taitoihin, vapaa-aikaan ja työhön. (Tukiliitto, 2017)

2.3 Saavutettavuus ja taiteen saavutettavuus

Saavutettavuus on yhdenvertaisuuden edistämistä. Se on sitä, että jokaisen ihmisen on helppo lähestyä kohdetta tai internetsivustoa. Saavutettavuuden synonyymina käytetään usein termiä esteettömyys. Fyysisestä saavutettavuudesta puhuttaessa tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että pyörätuolia käyttävä henkilö pääsee liikkumaan ilman esteitä. Tiedonsaannin saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, että tieto on ymmärrettävässä muodossa, ja tiedon vastaanottaja pääsee siihen käsiksi. Esimerkiksi tieto voidaan esittää tekstin lisäksi äänimuodossa. Tiedonsaannin saavutettavuuteen liittyy keskeisesti myös se, että sen tulee olla ymmärrettävää ja selkeää. (Celia, n.d.)

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus tarkoittaa sitä, että jokaisella ihmisellä on mahdollisuus osallistua itseään kiinnostavan taiteen ja kulttuurin kokemiseen ja tekemiseen (Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut, 2016-2017, s. 2). Hyvä saavutettavuus muodostuu useammasta eri asiasta, jonka jokainen osa on tärkeä. Kulttuuritapahtumien hyvään saavutettavuuteen liittyy esimerkiksi hinnoittelun saavutettavuus, viestinnän saavutettavuus, tilojen esteettömyys, eri aistien huomiointi, esim. näkö ja kuulovammaisten henkilöiden huomioiminen, yhdenvertaisen asiakaspalvelun toteutuminen, ymmärtämiseen liittyvä saavutettavuus, esimerkiksi taustatiedon antaminen ja eri tiedon tarjoaminen usealla eri kielellä. Kun tarjonta on hyvin saavutettavaa, tarjoaa se yhdenvertaiset mahdollisuudet toimia kulttuurin kentällä. Taide ja kulttuuripalvelut ovat useammille henkilöille saavutettavia, kun niiden toteutuksessa on huomioitu yksilölliset tavat toimia. (Kulttuuria kaikille -palvelu, 2021)

Kulttuuria kaikille -palvelun tarkoituksena on edistää kulttuuripalveluja, jotka tavoittavat moninaiset ja erilaiset käyttäjät. Palvelu toimii valtakunnallisesti kulttuurin ja taiteen alalla. Palvelu tarjoaa tietoa ja työkaluja kulttuuripalveluiden saavutettavuuden, moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen alan työntekijöille. (Kulttuuria kaikille -palvelu, 2021)

Suomessa laaditaan kullekin hallituskaudelle kansallinen toimintaohjelma, joka pohjautuu YK:n vammaisten henkilöiden yleissopimukseen. Tämän hallituskauden toimintaohjelmassa korostuu kaksi vammaispoliittista päälinjausta, jotka ovat valtavirtaistaminen ja osallistaminen. (Sosiaali ja terveysministeriö, 2021, ss. 12–13) Opetus ja kulttuuriministeriö on asettanut tavoitteeksi toimintaohjelmassa lisätä vammaisten henkilöiden osallisuutta taiteeseen. Toimenpiteeksi, jotta tavoite toteutuu, on asetettu tukeminen valtakunnallisten vammaisjärjestöjen ja -yhteisöjen taide- ja kulttuuritoimintaa ja tukea taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta parantavia hankkeita ja toimintaa. Erillisenä asiakokonaisuutena avustuksissa on taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Tavoitteena on myös lisätä tietoisuutta kulttuuritoiminnan saavutettavuudesta ja konkreettisenä toimenpiteenä nostetaan valtakunnallisesti toimiva Kulttuuria kaikille -palvelu (Sosiaali ja terveysministeriö, 2021, s. 108)

2.4 Kulttuurihyvinvointi

Kulttuurihyvinvoinnin termi on vakiintunut 2010-luvulla kattokäsitteeksi, kun puhutaan taiteen ja kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista. Termi viittaa siihen, että taide ja kulttuuri lisäävät hyvinvointia ja niillä on yhteys terveyteen. (Houni, ym., s.18)

Taiteen tuoma hyvä, positiivinen vaikutus ihmisten hyvinvointiin on teema, jota on alettu koko ajan tiedostaa ja tutkia enemmissä määrin sosiaali- ja terveysalalla. Silti ollaan vielä alkutekijöissä siinä, mihin kaikkeen olisi mahdollisuus. WHO:n 2019 julkaisema raportti *“What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being?”* on antanut uutta merkittävää tietoa taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista (Fancourt, D.& F. Saoirse, 2019). Kulttuurihyvinvoinnin valtakunnallinen verkosto Taikusydän avaa WHO:n raporttia, jossa ilmenee, että taiteen avulla voidaan ehkäistä monia psyykkisiä ja fyysisiä sairauksia. Taiteen kokeminen ja tekeminen voi myös auttaa selviytymään useiden akuuttien ja kroonisten sairauksien kanssa. Taiteen avulla on mahdollista tarjota ratkaisuja etenkin terveyshaasteisiin, joihin ei lääketieteellä ole tarjota tehokkaita ratkaisuja. (Taikusydän, 2021) Raportissa esitetään osatekijöitä, joita korostuu taidetoimintaan osallistumisella ja tekemisellä. Näitä ovat esimerkiksi aistien aktivointi, mielikuvituksen käyttö, tunteiden herättäminen, kognitiivinen stimulaatio, sosiaalinen vuorovaikutus ja fyysinen toiminta. (Houni ym., 2020, ss. 40–41)

Taiteen ja kulttuurin vaikutusta voidaan jakaa esimerkiksi neljään teemaan. Taide ja kulttuuri tarjoaa elämyksiä ja tuottaa nautintoa, se edistää yhteisöllisyyden ja verkostojen muodostumista, lisää elinpiirin viihtyisyyttä ja taiteella ja kulttuurilla voidaan katsoa olevan yhteys hyvään koettuun terveyteen. (Tampereen yliopisto Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu, 2013)

Yhdenvertainen osallistuminen taiteisiin ja taidekasvatukseen ei aina toteudu vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien kohdalla. Kansaivainväliset tutkimukset osoittavat, että taidetoiminnalla on positiivisia vaikutuksia psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen yksilön kehitykseen. Taiteellinen toiminta vaikuttaa positiivisesti esimerkiksi vammaisten henkilöiden ja erityistä tukea tarvitsevien itsetuntoon ja kuvaan omasta itsestään. Näiden vaikutuksesta positiivinen ulottuvuus näkyy myös ystävyysuhteiden ja

vuorovaikutustaitojen kehittämisessä. Yhteisöllisesti tapahtuva taidetoiminta voi olla väylä löytää kanava luovuuden ilmaisuun ja edistää yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Lehikoinen & Vanhanen, 2017, ss. 71–72) Yhteenkuuluvuuden tunne lisää sosiaalista pääomaa ja kiinnittymistä yhteiskuntaan. Taidetoiminnalla on myös monia tutkimuksissa todettuja hyötyjä. Taidetoiminta saattaa vähentää ahdistuneisuutta, lievittää stressiä ja kehittää yksilön tunne-elämää. Toiminta voi tukea motoristen taitojen ja lihaskunnan, sekä oman kehonkuvan kehittymistä. (Lehikoinen & Vanhanen, 2017, s. 72)

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019 tukee ihmisten mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun ja toimintaan, sekä kulttuurin tekemiseen ja kokemiseen. Lain tarkoituksena on myös edistää yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua taiteeseen, kulttuuriin ja sivistykseen kaikkien väestöryhmien kohdalla. Lailla pyritään vahvistamaan kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä, sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä taiteen ja kulttuurin keinoin. Lailla pyritään myös edistämään paikallisen ja alueellisen elinvoiman kehittymistä taiteen ja kulttuurin keinoin. Kunnan kulttuuritoiminta tarkoittaa sellaista toimintaa, jolla edistetään kunnan taiteen ja kulttuurin tekemistä, harrastamista, saatavuutta ja käyttöä, sekä taide- ja kulttuurikasvatusta, sekä kulttuuriperintöä. (Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019 § 1, § 2)

2.5 Osallisuus

Osallisuus on noussut sosiaalityössä tärkeäksi teemaksi viime vuosina. Osallisuus on liittymistä, suhteissa olemista, ryhmään kuulumista, yhteisyyttä. Se on myös yhteensopivuutta ja mukaan ottamista. (Isola ym., 2017, s. 4) Osallisuutta määritellään siten, että se on henkilökohtainen tunne ja kokemus, josta emme pysty puhumaan toisen henkilön puolesta. Osallisuuden tunne ei ole pysyvä tunne, vaan se vaihtelee elämäntilanteen ja vaiheen mukaan. Osallisuuteen liittyvät yhdenvertaiset mahdollisuudet ja oikeudet. Osallisuutta voi ajatella syrjäytymisen vastaparina. Raivio kuvaa, että henkilön osallisuutta tulee ajatella prosessina. Sen toteutuminen edellyttää, että henkilöllä on käytössä riittävät aineelliset resurssit (HAVING), sekä hän on omaa elämää koskevissa päätöksissä toimijana (ACTING), hänellä on tärkeitä ihmissuhteita, sekä jäsenyyttä erilaisissa ryhmissä (BELONGING) (Raivio, 2017).

Sosiaalipedagogiikassa osallisuutta korostetaan suhteena yhteisöihin. Osallisuuden perusta rakentuu merkityksellisistä sosiaalisista suhteista, joiden pohjalta on mahdollista kehittyä kokemus yhteisöön kuulumisesta. Osallisuuden toteutuminen edellyttää osallistumista sekä kuulumista. Osallisuuden vahvistumisen kannalta on tärkeää, että henkilöllä on mahdollisuus vaikuttaa asioihin ja tulla kuulluksi. Sosiaalipedagogiikassa osallisuuden edistäminen on ihmisen kasvun tukemista yhteisön jäsenenä. Tärkeää on vahvistaa jokaisen rohkeutta, halua ja valmiuksia vuorovaikutukseen ja yhteiseen toimintaan. Tärkeää on myös vahvistaa vuorovaikutuksen dialogisuutta sekä tasavertaisia suhteita, joissa toteutuu avoimuus. (Ryytänen & Nivala, 2019, ss. 138–140)

2.6 Erityistaidetoiminta ja ITE-taide

Erityistaidetoiminta on taidetoiminnan muoto, johon liittyy olennaisesti erityisen tuen tarve. Alaan kuuluu kehitysvammaisten, autismin kirjon henkilöiden, sekä laaja-alaisia oppimisen ongelmia omaavien henkilöiden taidetyöskentely. Nykypäivänä ei suositella käytettäväksi ”erityis” sanaa etuliitteenä esim. erityistaide tai erityistaiteilija. Voidaan puhua erityistaidetoiminnasta, tai tuetusta taiteen tekemisestä. Tarvittaessa täsmennystä voi käyttää erityistä tukea tarvitseva taiteilija, tai tukea tarvitseva taiteilija. (Taiteen edistämiskeskus, 2021)

Kettuki ry toimii erityistaidetoiminnan kentällä edunvalvojana, ja on alan valtakunnallinen asiantuntijaverkosto. Se edustaa kaikkia erityistä tukea tarvitsevia taiteilijoita Suomessa. Kettukin päätehtävät ovat puolustaa erityistä tukea tarvitsevien taiteilijoiden oikeuksia ja lisätä heidän osallisuutta, erityistaidetoiminnan kentän tukeminen eettisesti kestävässä taidetoiminnassa ja taiteen ja kulttuurin monimuotoisuuden lisääminen. (Kettuki ry, n.d.) Kettuki ry on tuottanut selkokielellä toteutetun oppaan erityistä tukea tekeville taiteilijoille. Oppaassa on kattavasti tietoa kuvataidealasta ja taiteilijan työstä. Lisäksi siellä on avattu kuvataidealan sanastoa selkokielellä. Oppaassa hyvää taideohjaajaa kuvataan seuraavasti:

Erityistä tukea tarvitsevalla taiteen tekijällä on oikeus hyvään taideohjaukseen. Taideohjaaja on yleensä taiteen ammattilainen, esimerkiksi kuvataiteilija tai taidekasvattaja. Hän on usein opiskellut myös sosiaalialaa. Hyvä taideohjaaja tuntee taidealan ja taidemaailman. Hän osaa opettaa ja hallitsee erilaisia

taidetekniikoita. Hän huomioi ihmisten yksilöllisiä tuen tarpeita ja erilaisia tapoja oppia. Hyvä taideohjaaja luottaa ja kunnioittaa. Hän kannustaa sinua tekemään sellaista taidetta kuin itse haluat, omanlaisia teoksia. (Kettuki ry, 2020, s. 64)

Erityistaidetoiminnassa tuotettu taide näyttäytyy omana lajinaan, omanlaisena näkökulmana ja tulkintana maailmasta, sekä luovana ilmaisuna. Erityistaidetoiminnassa tuotettu taide on usein värikästä ja ilmeikästä, koska taiteen tekijä ei ole kahlittu tiettyihin sommittelun ja väriopin teorioihin, trendeihin tai taidehistoriaan. (Haveri, 2013)

ITE-taiteen nimi tulee sanoista ”itse tehty elämä”. ITE-taide kuuluu kansainväliseen ”outsider” taiteen kenttään. Taiteilijat ovat usein itseoppineita tekijöitä. ITE-taide on tekijänsä elämänpolkua. Sitä tehdään ja näytetään usein taidemaailman ulkopuolella, tekijänsä omassa elinympäristössään. Sen voi kuvata olevan nykykansantaidetta, jonka ilmenemisen muodot ovat jatkuvassa muutoksen muodossa. (Maaseudun sivistysliitto, n.d.) Perinteisessä kansantaitteessa korostuu yleisesti kollektiivisuus ja traditiosidonnaisuus, sen sijaan ITE-taiteessa ne on korvattu yksilöllisellä taiteilijuudella, sekä omaperäisellä luovuudella. Perinteinen kansantaide edustaa kaikkea esteettisesti tehtyä korkeatasoista käsityötä, ITE-taide on kätevyyden ja kekseliäisyyteen perustuvaa kansanomaista kuvataidetta. (Taiteen edistämiskeskus, 2021)

2.7 Aikaisempia tutkimuksia

Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut toteuttivat tutkimuksen kulttuurin ja taiteen saavutettavuudesta aikuisten kehitysvammaisten parissa. Tutkimuksessa selvitettiin kehitysvammaisten aikuisten kiinnostusta siitä, millaisiin taide ja kulttuuritoimintoihin he haluaisivat osallistua, ja minkälaisia esteitä heillä on tällä hetkellä osallistumiseen. Tutkimus toteutettiin ryhmähaastatteluina. Ryhmähaastatteluja oli yhteensä 12 ja osallistujia oli 114 henkilöä. Tutkimuksen ensimmäisenä teemana oli selvittää mitä kaikkea taide ja kulttuuri voi olla. Tulokset osoittivat, että kehitysvammaisilla tutkimukseen osallistuneilla henkilöillä oli laaja taidelajien kattava tuntemus. He ovat päässeet toimintakeskuksissa ja vapaa-ajalla tekemisiin monenlaisten taiteenlajien kanssa. Heillä oli hyvä ymmärrys taide- ja kulttuurialasta. Omissa taideharrastuksissa ja lempitaiteessa nousivat esiin musiikki eri

muodoissa, piirtäminen, maalaaminen, tanssi, karaoke ja elokuvat. Myös runojen kirjoitus ja manga olivat nousseet esille. (Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut, 2016-2017, ss. 5–7)

Tutkimuksessa selvitettiin myös, pääsevätkö kehitysvammaiset mielestään harrastamaan tarpeeksi taidetta ja kulttuuria. Vastaukset olivat vaihdelleet hyvin paljon. Osa oli tyytyväisiä taideharrastustilanteeseen, mutta osa oli sitä mieltä, ettei pääse tarpeeksi harrastamaan. Jotkut olivat todenneet tilojen puutteen olevan yksi syy, mikseivät ole päässeet mukaan harrastustoimintaan. Osa henkilöistä harrasti kotona taiteen tekoa, maalaamista tai soittamista. Varsinkin henkilöt, jotka harrastivat kotona, olivat tilanteeseensa tyytyväisiä. (Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut, 2016-2017, s. 8) Haastatteluissa oli myös selvitetty, pitävätkö henkilöt itse taiteen tuottamisesta vai passiivisemmasta roolista taiteen seuraajana. Vastaukset vaihtelivat laajasti. Joskus toisten taiteen seuraaminen nähtiin oman inspiraation lähteenä. Tulokset osoittivat jälleen, että haastateltavien joukossa on runsas joukko luovia ihmisiä, jotka nauttivat varsinkin, kun pääsevät itse tuottamaan taidetta.

Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden tuottamassa raportissa nousee esille, että rajoitteita, jotka estävät ja vaikeuttavat taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta kehitysvammaisille henkilöille, ovat rahan puute, seuran puute, tiedon puute ja etäisyydet. Muita teemoja, jotka nousivat esille, oli vuodenaikoihin liittyvät asiat. Todettiin, että kehitysvammaiset aikuiset liikkuvat paljon vähemmän pimeään talvi- ja syysaikaan muihin kuin pakollisiin menoihin. Myös pelko syrjityksi tulemisesta oli haastatteluissa noussut esille sekä yleinen terveydentila. (Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut, 2016–2017, ss. 11–17)

Ryhmähaastatteluissa kerättiin runsaasti tietoa siitä, minkälaista kulttuuritoimintaa haastateltavat itse toivoisivat lisää. Osa haastateltavista toivoi, että unelmatapahtumat taiteeseen ja kulttuuriin liittyen tulisivat toimintakeskuksiin, osa toivoi sen sijaan, että toiminta ja tapahtumat ovat työpaikan tai päivätoiminnan ulkopuolella. (Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut, 2016-2017, s. 17)

Tampereen kaupungin kulttuuripalveluiden tuottaman selvityksen pohjalta syntyi toimintaidea, että toimintakeskuksiin perustettaisiin kulttuurivastaavahenkilömalli. Mallin avulla parannettaisiin tiedonkulkua kulttuuriin liittyvissä asioissa monella tasolla. Kulttuurivastaavat saavat tietoa erilaisista tapahtumista kulttuuripalveluilta ja heidän

tehtävä on tiedottaa tapahtumista asiakkailleen omissa yksiköissään. Lisäksi kulttuurivastaavat tiedottavat muiden yksiköiden kulttuurivastaaville, jos heidän yksiköissä on avoimia tapahtumia. Kulttuurivastaavat muodostavat verkoston, joka tukee erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden mahdollisuutta osallisuuteen kulttuurin kuluttajuudessa.

Liisa Lehtinen tutki sosionomin YAMK opinnäytetyössään, miten taiteen ja kulttuurin avulla voidaan ehkäistä syrjäytymistä. Tutkimuksessa selvitettiin miten Helsingin Diakonissalaitoksen D-asetat ja nuorten Vamos voisivat edistää kävijöiden osallisuutta, sekä osallistumista taide- ja kulttuuritoimintaan. Tulokset osoittivat, että niillä henkilöillä, jotka harrastavat taidetta ja kulttuuria, on matalampi kynnyks kokeilla uusia asioita liittyen taide- ja kulttuuritoimintaan. Todettiin myös, että heidän elämänsä oli muiltakin osa-alueilta aktiivista. Ne henkilöt, joilla ei ollut koskaan ollut harrastusta taiteen tai kulttuurin parissa, suhtautuivat aluksi kielteisemmin tai välinpitämättömästi taiteen ja kulttuurin harrastamiseen, sekä kokeiluihin, jotka niihin liittyivät. Myönteiset kokemukset taiteesta ja kulttuurista lisäsivät ihmisten kiinnostusta osallistua taide- ja kulttuuritoimintaan. Henkilöt, jotka osallistuivat tutkimukseen, kokivat kulttuurille altistumisen myönteisenä asiana. Arvostettiin lähiöihin jalkautuvaa taidetta. Tutkimustulokset osoittavat, että jalkautuva ja muiden palveluiden yhteydessä oleva taide- ja kulttuuritoiminta saavuttaa parhaiten syrjäytymisvaarassa olevia ihmisiä, kuin sellainen toiminta, jonka pariin täytyy itse löytää. (Lehtinen, 2018, ss. 56–58)

Katja Sutela (2017) kokoaa tutkimuskatsauksessa ”Taide, taiteellinen toiminta ja vammaisten henkilöiden ja erityistä tukea tarvitsevien hyvinvointi” useita kansainvälisiä tutkimuksia. Useat tutkimukset osoittavat, että taide voi tukea ja vahvistaa henkilön minäkuvaa. Kansainvälissä tutkimuksissa korostuu, että etenkin luovailmaisuus ja esiintyminen yleisön edessä lisäävät näkyväksi tulemisen merkitystä ja minäkuvan kehitystä. Myös osallistuminen yhteisölliseen taidetoimintaan, antaa hyvät ja monipuoliset mahdollisuudet minäkuvan kehittymiselle. Tutkimuksissa on myös todettu, että taide ja taiteelliseen toimintaan osallistuminen saattavat vaikuttaa positiivisesti sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle saattaa olla vaikea tulkita ja tunnistaa vuorovaikutustilanteisiin liittyviä sosiaalisia vihjeitä. Taiteen keinot tukevat vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Sutela pohtii johtopäätöksenä monesta eri tutkimuksesta, että taiteellisen toiminnan tulisi olla kaikille henkilöille mahdollista riippumatta taustoista ja kyvyistä. Se, että siihen päästäisiin

vaatisi perusteellista asenteiden ja paradigmojen muutosta. Sen sijaan että keskityttäisiin rajoitteisiin, pohdittaisiin kaikkia niitä mahdollisuuksia, joita syntyy, kun yhteisöllisessä ja toiminnallisessa taidetoiminnassa hyödynnetään esimerkiksi teknologiaa, joka kehittyy koko ajan. Ammattilaisten tulisi pohtia millaista muutosvoimaa ja erityistä tukea tarvitsevien omat näkökulmat voisivat tuoda heidän hyvinvointiaan ja hyvää elämäänsä koskevaan keskusteluun ja niitä estäviin ja mahdollistaviin mekanismeihin yhteisöllisen ja osallistavan taidetoiminnan parissa. (Sutela, 2017, ss.71–78)

3 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA AINEISTONKERUUMENETELMÄT

Opinnäytetyön tutkimussuunnitelmavaiheessa asetin tutkimuskysymykset, jotka pysyivät samoina koko prosessin ajan. Opinnäytetyöni täytti kvalitatiivisen tutkimuksen piirteet. Aineistonkeruumenetelminä oli osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelu.

3.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tutkia todellista elämää huomioiden, että todellisuus on moninainen. Kvalitatiiviseen tutkimukseen kuuluu tyypillisesti, että kohdejoukko on valikoitu tarkoituksen mukaisesti, ja niin on myös tässä opinnäytetyössä. (Hirsijärvi ym., 2000, ss. 152–154)

Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jonka aineisto hankitaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Laadullisissa tutkimuksissa suositaan metodeja, joissa tutkittavien ääni ja näkökulmat pääsevät esille. (Hirsijärvi ym., 2000, s. 155)

3.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tyypillistä, että tutkimustehtävä saattaa muuttua prosessin edetessä (Hirsijärvi., 2000, s. 114). Tutkimukseni tehtäväksi suunnitelmavaiheessa määrittelin, että tarkoitukseni on kerätä tietoa siitä, sopivatko Hämeenlinnan taidemuseon lainattavat taideaineistot käytettäväksi kehitysvammaisten päivätoiminnan asiakkaiden kanssa. Kerään tietoa, miten toimijat kokivat tämänkaltaisen taidetyöskentelyn, jossa

mukana on ammattitaiteilijoiden teoksia. Tavoitteenani on myös saada tietoa siitä, lisääkö taidetuokiot toimijoiden vuorovaikutusta.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

- Miten päivätoiminnan toimijat kokivat museolta lainatut taideaineistot taidetuokiossa?
- Millä tavoin lainatun taideaineiston käyttö lisäsi ryhmän vuorovaikutusta?
- Millä keinoilla osallisuutta voi edistää taidelähtöisessä toiminnassa?

3.3 Havainnointi ja haastattelu

Kvalitatiivisen aineiston luonteeseen kuuluu, että teoreettinen viitekehys määrää sen millaista aineistoa kannattaa kerätä. Teoreettinen viitekehysten ja valitun tutkimusmenetelmän tulee olla sopusoinnussa. (Alasuutari, 2011, s. 85)

Valitsin opinnäytetyöhöni tutkimusmenetelmät, joissa toimijoiden ääni ja osallisuus pääsevät mahdollisimman hyvin esille. Koska selvitän tutkimuksessani, miten toimijat kokevat museolta lainattavat taideaineistot, oli luonnollista valita metodiksi haastattelu. Tavoitteena oli myös päästä selville siitä, miten toimijat toimivat tilanteessa, jota pääsin parhaiten tutkimaan havainnoimalla.

Tärkeimpänä tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössäni oli havainnointi. Havainnointi on tieteellisessä tutkimuksessa käytetty perusmetodi, joka on enemmän kuin asioiden näkemistä, se on tietoista tarkkailua. Havainnointi sopii hyvin tutkimuksiin, joissa tarvitaan tietoa tutkittavien vuorovaikutuksesta. (Vilka, 2006, ss. 37-38). Havainnoinnin hyvä puoli on ennen kaikkea se, että sen avulla voidaan saada välitöntä ja suoraa tietoa ryhmän käyttäytymisestä (Hirsijärvi ym., 2000, s. 200).

Tutkimuksessani käytetty havainnointi täyttää osallistuvan havainnoinnin piirteet.

Osallistuvassa havainnoinnissa vuorovaikutus tapahtuu pitkälti tutkittavien henkilöiden ehdoilla. Havainnoitsijan toiminta havainnointitilanteessa voidaan jakaa kahteen tyyppiin. Toisessa tutkija voi antaa tilanteen ohjata havainnointiaan tekemättä etukäteen tarkempia

suunnitelmia siitä, mitä havainnoidaan. Toisessa tyypissä tutkija voi havainnoida tarkan etukäteen tehdyn suunnitelman mukaisesti. (Vilkka, 2006, ss. 44–45) Oma havainnointistrategiani oli jotain tältä väliltä, tilanteen ohjaamaa, mutta suunnitelmallista sen suhteen mihin asioihin etenkin kiinnitän huomiota. Osallistuva havainnointi on subjektiivista toimintaa (Eskola & Suoranta, 1998, s. 101). Minulla oli hyvä rooli kyseisessä ryhmässä tehdä havainnointia, sillä toimijat ovat minulle melko tuttuja, mutta emme ole tunteneet vielä kauaa. Ryhmässä on avoin ilmapiiri, mutta silti aistittavissa uutuuden viehätystä. Osallistava havainnointi edellyttää, että tutkija on päässyt tutkittavan yhteisön sisälle (Vilka, 2006, s. 45).

Tässä opinnäytetyötutkimuksessa vapaan havainnoin kohdistin etenkin siihen, lisääkö museolta lainattuihin taideaineistoihin tutustuminen ja taidelähtöinen toiminta toimijoiden vuorovaikutusta ja osallisuutta. Havainnoin, syntykö spontaania keskustelua ja onko ryhmä vuorovaikutuksessa toisiinsa. Havainnoin myös, lisääkö työskentely toimijoiden aktiivista osallistumista toimintaan ja sitä, miten he kokevat taidetuokion. Havainnoin, lisääkö se inspiraatiota tekemiseen ja ottavatko toimijat aktiivista roolia tuokioiden aikana. Havainnoin myös toimijoiden non-verbaalista viestintää. Non-verbaalinen tarkoittaa kaikkea sanatonta viestinnän ulottuvuutta, esimerkiksi ilmeitä, eleitä, kehonasentoja, äänen ominaisuuksia ja sitä, miten käyttää ympärillään olevaa tilaa. Non-verbaalinen viestintä on yhtä tärkeää, kuin kielellinen viestintä. (Vilpa, 2018)

Toinen tutkimuksessani käytettävä tutkimusmenetelmä oli haastattelu, jonka toteutin tässä tutkimuksessa lyhytmuotoisesti jokaisen neljän taidetuokion jälkeen ja osittain tuokioiden aikana. Haastattelulla hain vahvistusta sille, mitä olin havainnoinnin avulla saanut selville jo aiemmin. Haastattelulla sain toimijoiden äänen kuuluviin, ja annoin mahdollisuuden kertoa vapaasti kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Käytin haastatteluissa apuna nauhoitusta.

Haastattelun suurimpana etuna pidetään sen joustavuutta. Haastattelu on hyvä ja ainutlaatuinen tiedonkeruun menetelmä, koska siinä ollaan suorassa yhteydessä kielellisellä vuorovaikutuksella haastateltavan kanssa. Haastattelun avulla voidaan syventää jo saatuja tietoja ja haastattelua tehdessä on mahdollista tehdä joustavasti tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastattelun heikkoutena tutkimusmenetelmänä on se, että haastattelussa saatetaan antaa sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia. (Hirsijärvi ym., 2000, ss. 191–193)

Toteutin haastattelun opinnäytetyötutkimuksessani avoimena haastatteluna, joka on haastattelumuodoista lähimpänä keskustelua. En tehnyt etukäteen tarkkoja haastattelukysymyksiä, vaan keskustelun lomassa selvittelen haastateltavien kokemuksia, mielipiteitä ja tunteita, joita toiminta oli nostanut esiin. Avoin haastattelu vaatii haastattelijalta hyviä kommunikointitaitoja. Haastattelu toteutuu ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelun etu on, että se on tehokas haastattelu muoto, koska sillä saadaan tietoa useammalta henkilöltä yhtä aikaa. (Hirsijärvi, 2000, ss. 196–198) Haastattelin toimijoita jokaisen taidetuokion aikana. Toteutin haastattelun toiminnan lomassa keskustelevalle otteella.

3.4 Aineiston analyysi

Laadullinen eli kvalitatiivinen analyysi koostuu Alasuutarin mukaan kahdesta vaiheesta, jotka ovat havaintojen pelkistäminen ja ”arvoituksen ratkaiseminen”, jota voi myös kutsua tulosten tulkinnaksi. Käytännössä nämä vaiheet nivoutuvat aina toisiinsa. Aineistoa tulee tarkastella valitusta teoreettis metodologisesta näkökulmasta, huomio tulee kiinnittää siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksenasettelun kannalta oleellista. Toisaalta samassakin tutkimuksessa aineistoa voi tarkastella useasta eri näkökulmasta. (Alasuutari, 2011, ss. 39–40)

Alasuutarin mukaan tutkimusaineistoa ei pystytä käsittelemään, jos sitä ei tiivistetä helpommin käsiteltävään muotoon. Ensin tutkimusaineistoista tehdään ”raakahavainnot”, joita voi kutsua myös ”avaintapahtumiksi”. Nämä tuottavat erilaisia kategorioita. Seuraava vaihe on havaintojen yhdistely, joka tehdään etsimällä raakahavainnoista yhdistävä piirre, sääntö tai nimittäjä, joka pätee poikkeuksetta koko aineistoon. (Alasuutari, 2011, s. 40) Se, että havainnot yhdistellään ja etsitään yhteisiä piirteitä ei kuitenkaan tarkoita, että tavoitteena olisi määritellä tyyppitapauksia tai keskivertoyksilöitä, tämä olisi tyyppillistä kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa. Laadullisessa analyysissä yksikin poikkeus kumoaa säännön ja osoittaa, että asiaa pitää pohtia uudelleen. Näkökulman muuttuminen onkin tyyppillistä laadullisessa tutkimuksessa. (Alasuutari, 2011, ss. 42–43)

Toisessa vaiheessa eli ”arvoituksen ratkaisemisessa” tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden avulla tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä.

Johtolankoja ja vihjeitä ovat myös käytössä oleva teoria ja aiemmat tutkimukset, eivät pelkästään pelkistetty materiaali. Mitä enemmän tutkijalla on osoittaa arvoituksen ratkaisussa mysteeriiin liittyviä vihjeitä, sitä uskottavampi tutkimustulos on. (Alasuutari, 2011, ss. 46–48)

Toteutin tutkimukseni kvalitatiivisella analyysillä. Esittelen luvussa 6 esille nousseet raakahavainnot ja niiden pohjalta teoriaa hyödyntäen esille tulleet tulokset, jotka vastaavat asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

4 TAIDESALKKU-TUOKIOIDEN KUVAUS

Kun olin saanut opinnäytetyölleni tutkimusluvan sekä jokaiselta toimijalta kirjallisen suostumuksen (liite 1) tutkimukseen osallistumisesta, oli aika aloittaa taidesalkku-tuokiot. Tuokioita oli yhteensä neljä kertaa ja ne toteutuivat kolmen viikon sisällä. Tuokioihin oli varattu aikaa noin 1,5 tuntia ja ne toteutettiin päivätoiminnan taidetilassa. Päivätoiminnassa on käytössä kuvitettu päiväjärjestys. Kuvitetun ohjelman alle laitetaan aina jokaisen toimijan kuva, kuka mihinkin toimintaan osallistuu. Tein Taidesalkku -tuokioille oman kuvan papunetin kuvamateriaaleilla. Papunetistä löytyy laajasti selkeitä kuvia, joita päivätoiminnassa käytetään paljon kommunikoinnin- ja toiminnanohjauksen tukena.

Jokaisessa taidesalkku-tuokiossa tutustuimme aluksi taideaineistoon, ja sen jälkeen toimijat pääsivät tekemään taidetta. Tekniikat, joita taidetuokiossa käytettiin, valikoituivat siten, että ne sopivat salkun aiheeseen, ja ajatuksena oli valikoida mahdollisimman monipuolisia tekniikoita, joiden taustalla oli kuntouttavia ja pedagogisia tavoitteita, kuten toimijoiden monipuolinen kehon käyttö, esim. massatyössä, käsi-silmäotteen kehittyminen, eri aistien huomioiminen ja ylipäättään toiminta, jossa toimija pystyy olemaan aktiivisena osallisena omassa työskentelyssään Toimintaan valikoitui tekniikoiksi maalausta akryylimaaleilla, akvarelleilla, DAS-massan muotoilua ja raapekartongin kuviointi ja yhteisteoksena toteutetut julisteet. Viidentenä kertana toteutimme päivätoiminnan väelle taidenäyttelyn, joka suunniteltiin yhdessä julisteesta ja esillepanosta lähtien. Jokaisessa tuokiossa oleellisessa osassa oli toimijoiden omat ideat ja valinnat. Ohjaajana en antanut liian valmiita vaihtoehtoja, vaan annoin toimijoiden oman luovuudelle ja osallisuudelle tilaa.

4.1 Hetkiä-tuokio

Hetkiä tuokiossa tutustuimme Salla Laurinollin toteuttamaan teossarjaan. Teoksia oli viisi ja ne ovat kankaalle maalattuja öljyvärimaalauksia, jotka oli pakattu lentolaukkuun. Teokset ovat syntyneet Laurinollin omien lapsuusmuistojen perusteella ja niissä näkyy eri vuodenaikoja. Teokset ovat kooltaan aika pieniä, 31×39 cm kokoisia, eikä niitä ole tarkoitus välttämättä laittaa seinälle, vaan niitä voi katsoa pöydällä tai sylissä pitämällä.

(Hämeenlinnan taidemuseo, 2021)

Olin valmistellut etukäteen tilaa, jossa työskentelimme levittämällä pöydälle yksiväriset harmaat kankaat ja asettanut punaisen matkalaukun keskelle pöytää, jossa teokset olivat. Kun tuokio alkoi ja toimijat saapuivat tilaan, olivat he hetken hämmentyneitä. Olin kyllä kertonut, että taideaineistot, jotka museolta lainataan ovat matkalaukuissa, mutta olin havaitsevani jännitystä ja uteliaisuutta siitä, mitä seuraavaksi tapahtuisi.

Ennen salkun avaamista kerroin vielä opinnäytetyöstäni, josta olin jokaiselle henkilökohtaisesti kertonut suostumuslupia pyytäessä. Kerroin, että jokaisella tuokiolla on oma teemansa ja tarkoitus on, että aina aluksi tutustumme yhdessä museolta lainattuihin taideaineistoihin, jonka jälkeen toteutamme itse taidetta valitsemallani tekniikalla ja lainattuihin teoksiin sopivalla aiheella. Kerroin myös, että otan kuvio ja saatan nauhoittaa puhetta, mutta nauhoitukset ja kuvat tulevat vain minun käyttööni.

Avasimme salkun yhdessä ja nostimme kaikki teokset pöydälle, niin että jokaisen edessä oli yksi teos. Pyysin jokaista katsomaan teosta ja miettimään mitä siinä näkee. Sen jälkeen kerrottiin muille, mitä näkee teoksessa. Jos teoksessa oli ihmisiä, saatoin kysyä kuka henkilö mielestäsi voisi olla? Mietimme myös yhdessä mikä vuodenaika teoksissa on. Kierrätimme teoksia niin, että jokainen pääsi kertomaan omat ajatuksensa ja näkemyksensä jokaisesta teoksesta. Kun jokainen teos oli käyty läpi, pyysin jokaista valitsemaan oman suosikin ja kertomaan miksi valitsi kyseisen teoksen.

Teoksiin tutustumisen jälkeen oli aika pakata taulut takaisin laukkuun ja ottaa kankaat pöydältä pois. Seuraavaksi kerroin, että tänään oli tarkoitus tehdä maalaus omasta lapsuusmuistosta akryylimaalaja käyttäen. Olin ottanut mukaan erilaisia aikakausilehtiä, ja

myös valmiiksi leikattuja kuvia. Kuvat olivat 50-70 luvun Kotiliesi-lehdistä. Mukana lehdissä oli myös uusia tämän päivän aikakauslehtiä. Kaikki halusivat käyttää omista töissään lehtien kuvia. Varsinkin vanhoista lehdistä syntyi keskustelua ja muistelua. Eräs toimija alkoi muistelemaan omaan lapsuuttaan ja valitsi kuvia lapsista ja kertoi, keitä sisaruksistaan näkee kuvassa. Kuvia sai käyttää haluamallaan tavalla. Lopputuloksena syntyi näyttäviä teoksia, jossa yhdistyi kuvakollaasi akryylimaalaukseen.

4.2 Ihmisen osa tuokio

Ihmisen osa tuokiossa toimijat pääsivät tutustumaan kuvanveistäjä Anssi Taulun kolmen teoksen sarjaan, joissa Taulu on tutkinut ihmisen elämänkaarta, keskinäistä läheisyyttä ja yhdessäoloa. Teokset sisältävät symboliikkaa, jonka jokainen katsoja ja tutkija kokee eri lailla. Tuokiossa oli poikkeuksellisesti kolme toimijaa, yksi oli estynyt osallistumaan. Anssi Taulu on valmistanut kolme samanlaista teossarjaa ja olin lainannut ne kaikki. Jokainen sai tutkittavaksi siis oman salkkunsaa, joissa kaikissa oli samanlainen sisältö.

Työt oli pakattu salkun sisään satiiniisiin pusseihin. Aloitimme työskentelyn siten, että tunnustelimme töitä ensin kankaan lävitse ja keskustelimme siitä, minkälaisia ajatuksia mieleen tuli, mitä sisällä on. Yksi kerrallaan katsoimme teokset läpi ja joka kerta teoksen paljastuminen oli suuri yllätys. Pyysin toimijoita miettimään minkä nimen he antaisivat teoksille. Nimiehdotuksia oli esimerkiksi ”palapelit kämmenellä” ”kaksikko” ja ”seitsikko”. Osa koki teosten nimeämisen hankalaksi, osalle se oli mieluista ja luontevaa. Keskustelimme ajatuksista mitä teokset synnyttivät. Toimijat olivat motivoituneita ja ilahtuneita, kun teokset olivat veistoksia, joihin sai myös koskea. Heistä tuntui myös mukavalta, kun teosten toteutustekniikka oli kovin erilainen verrattuna viime kerran maalauksiin. Teosten värikkyyttä ilahdutti ja aidon näköiset kädet herättivät keskustelua. Toimijat pohtivat kenen käsiä ne voisivat olla. Löydettiin lasten, aikuisen ja ikääntyneen käsiä.

Teosten tutkimisen ja keskustelun jälkeen siirryimme taidetuokion osuuteen, jossa pääsi itse tekemään taidetta. Taustalla soi rentouttava pianomusiikki. Olin valinnut aiheeksi ”oma voimaeläin tai esine” ja teos toteutettiin DAS-massasta muovailten. DAS-massa on saven kaltaista muovailtavaa massaa, joka ei tarvitse uunipolttoa, vaan kuivaa ja kovettuu huoneen lämmössä. Ennen muovailun aloittamista pyysin jokaista miettimään mielessään, mikä voisi

olla oma ”voimaeläin” tai tuleeko mieleen joku esine, joka voisi olla oma voimaa tuova esine. Teoksista muotoituivat kissa, hevosenkä ja kivi. Sovimme, että teokset voi maalata ja koristella niiden kuivuttua toisena päivänä.

Seuraavaksi toimijat saivat miettiä, millainen alusta ”ympäristö” sopisi omalle voimaeläimelle- tai esineelle. Käytössä oli akryylimaalit ja pohjana oli vanhojen kirjojen kannet. Osa toimijoista maalasi työn pensselillä, osa tuputtimella. Värivalinnat ja työvälineet sai jokainen valita itse omaan työhön sopiviksi.

Ihmisen osa tuokiossa pois olleelle toimijalle järjestin oman taidesalkkutuokion seuraavalla viikkona. Poisjääminen oli harmittanut häntä, ja hänelle oli tärkeää päästä tähän salkkutuokioon mukaan. Minulle tutkijan roolissa oli mielenkiintoista seurata, nouseeko tuokiosta, jossa olemme kahdestaan erilaisia asioita esiin. Kahdenkeskinen taidesalkkutuokio oli samalla rungolla kuin ryhmässä tapahtuva. Ensin tutkittiin kankaan lävitse ja pohdittiin minkä näköinen teos voisi olla kyseessä. Toimija oli silmin nähden ihmeissään joka kerta, kun työ paljastettiin. Hän sanoi jokaisesta kolmesta työstä, että ne olivat mielessä olleet ihan erilaisia ja eri värisiä.

Huomasin, että toimija aloitti kahden kesken enemmän spontaaneja keskusteluja, kuin ryhmässä. Hänelle tuli muistoja lapsuudesta ja nuoruudesta mieleen ja hän kertoi niitä minulle. Hän kertoi myös aiemmista kokemuksistaan savitöistä, joka on vastaavaa työskentelyä kuin DAS-massan muotoilu. Toimija teki voimaeläimekseen kissan. Toimija kertoi, että hänelle mieluisinta oli tällä kertaa taideteosten tutkiminen, mutta mieluiseksi hän sanoi myös DAS-massan muotoilun. Vaikka ryhmä, jossa taidetyöskentely tapahtuu, on toimijalle tuttu, oli hän havaintojeni perusteella rennompi ja puheliaampi kahdenkeskisessä tuokiossa.

4.3 Annikki-tuokio

Annikki tuokiossa salkussa oli Annikin kirjoitettu tarina, tarinankertojanukke, tunnelikirja – kolmiulotteinen rasia, muiston tallentaja -rasia, joka sisältää esineitä, jotka kertovat tarinankertojasta ja siitä kuka hän oli. Annikki tuokion nukun ja muistontallentajan oli tehnyt kuvataiteilija Edwina Goldstone.

Tuokio oli erilainen kuin aiemmat, koska sitä lähestyttiin teemaan tarinan kautta. Aloitimme tuokion keskustelulla mitä ajatuksia vanhasta matkalaukusta tuli, jonka jälkeen avasimme sen. Annikkaa esittävä tarinankertojanukke kiersi kaikkien toimijoiden sylissä, sitä sai tutkia ja kertoa mitä ajatuksia siitä nousi mieleen. Tämän jälkeen tutkimme salkun aikatunnelia, jossa paperin eri kerrokset luovat kolmiulotteisen kuvan päähenkilön maailmasta.

Annikki tuokion omana työnä tehtiin akvarelli maalaus, jossa hyödynnettiin maskikynää. Maskikynä on eräänlainen tussi, jonka idea perustuu siihen, että sillä piirretyt alueet jäävät valkoiseksi, kun akvarellimaalilla maalaa päälle. Aiheena tuokiolle oli Annikki tarinasta mieleen nousseet ajatukset ja asiat. Yksi toimija maalasi hoitokodin. Hoitokodin perustaminen kuului Annikin elämäntarinaa, kaksi toimijoista maalasi esineitä, jotka liittyivät osin omiin lapsuuden muistoihin, osin Annikin elämäntarinaa liittyen. Yhden toimijan teos oli abstrakti. Työhön ryhtyminen oli tässäkin tuokiossa luontevaa, ja toimijat kertoivat, että on mukavaa katsoa taiteilija teoksia, mutta mukavaa on myös päästä itse tekemään. Molemmille osuuksille annettiin yhtä paljon arvoa.

4.4 Lehmätyttö-tuokio

Lehmätyttö-salkun sisältö oli kuvataiteilija Edwina Goldstonen käsialaa. Laukku sisälsi nukan, joka kuvasi Elvi Niemistä, Elvin elämään liittyviä esineitä ja tunnelikirjan, jossa paperin eri kerrokset luovat kolmiulotteisen kuvan päähenkilön maailmasta. Mukana oli myös tarina, jonka Elvi Nieminen on kirjoittanut 1980-luvulla omasta lapsuudestaan.

Lehmätyttö tuokiossa oli tarina keskiössä, vastaavasti kuin aiemmassa Annikki tuokiossa. Aluksi tutkimme yhdessä laukun sisällön, ja keskustelimme siitä nousseista ajatuksista. Luin Lehmä-tyttö tarinan ja pidin tarinankertoja nukan esillä. Tarinan jälkeen keskusteltiin ajatuksista, joita tarinasta tuli mieleen. Sen jälkeen siirryimme omaan taidetyöskentelyyn. Aiheena oli piirtää raapekartongille tarinasta ja teoksista ja esineistä mieleen tulevia asioita. Raapekartonki on musta kartonki, jonka alta paljastui väriä siihen puutikulla piirtäessä. Yhdelle tekniikka oli tuttu, mutta kolmelle toimijoista uusi. Kaikki ryhtyivät heti työhön, ja vaikuttivat inspiroituneilta. Kun työt olivat valmiita, katsottiin jokaisen työtä ja kukin kertoi, mitä oli tehnyt omaan työhönsä.

4.5 Taidenäyttely

Tuokioiden lomassa päätimme toimijoiden kanssa, että pidämme tehdyistä töistä pienimuotoisen taidenäyttelyn päivätoiminnan väelle. Sovimme, että näyttely on pystyssä yhden päivän, ja näyttelyssä on toimijoiden teosten lisäksi esillä taidemuseon taidesalkkujen sisältöä. Yhden salkun olin joutunut jo palauttamaan, kun sen varausaika oli umpeutunut, mutta salkuista 3 saatiin mukaan näyttelyyn.

Taidenäyttelyyn tehtiin yhdessä mainosjulisteet viikkoa ennen varsinaista näyttelyä. Julisteet laitettiin päivätoiminnan seinille. Julisteessa kerrottiin taidenäyttelyn nimi, jonka toimijat päättivät. Nimeksi tuli ”Matkalaukkukuvitelma”. Taidenäyttelyn julisteet toteutettiin yhteisteoksena. Pyysin jokaista valitsemaan oman lempiväriin. Jokainen sai itselleen A5 kokoisen paperin ja omaa lempiväriä. Kukin sai maalata omalla lempivärillä 5min ajan paperille. Annoin aiheeksi ”jotain mitä teille tulee mieleen ajatellessanne menneitä taidesalkku -tuokioita”. Jokainen sai valita, haluaako tehdä tuputtimella vai pensselillä. 5 minuutin välein pyysin antamaan oman paperin seuraavalle niin, että paperit kävivät jokaisen edessä. Olin myös itse mukana yhteisteoksessa. Kannustin toimijoita, että toisen tekemää saa jatkaa ja toisen tekemän päälle saa myös halutessaan tehdä. Osa toimijoista koki tehtävän oikein mieluisena. Yhdelle ryhmäläiselle tekeminen tuntui hankalammalta, mutta hän kuitenkin aktiivisesti maalasi, vaikka sanoi että tuntuu vaikealta jatkaa toisen tekemää. Lopputuloksena syntyi 5 hienoa yhteisteosta, joista 2 suosikkia valittiin julistepohjiksi.

Näyttelypäivä sisälsi jännitystä, innostusta ja liikuttumista. Ennen näyttelyn avaamista nostimme yhdessä maljat ja pidin pienen puheen, jossa kiitin toimijoita taidetuokioihin osallistumisesta ja yhteisestä projektistamme. Näyttelyssä oli sekä toimijoiden teokset, että suurin osa museolta lainatuista teoskokonaisuuksista. Näyttely pidettiin talon lepohuoneessa. Toimijat saivat paljon positiivista palautetta vierailijoilta. Positiivinen palaute vahvisti itsetuntoa ja toi hyvää mieltä toimijoille. Tunnelma oli kuin aidoissa taidenäyttelyssä. Ennen näyttelyn avaamista muulle väelle, nostimme yhdessä maljat onnistuneelle projektille ja pidin pienen kiitospuheen. Näyttelyssä oli vieraskirja ja toimijat olivat koko ajan paikan päällä, jotta pystyivät vastaamaan kysymyksiin, jota katsojilla nousi teoksista.

5 Tulokset ja johtopäätökset

Tässä luvussa esittelen taidetuokioista nousseet raakahavainnot, jotka esittelen taulukoissa. Raakahavainnoista teen esille nousseita kategorioita, jotka esittelen kuvana. Taulukoiden jälkeen esittelen tulosten tulkinnan kuvina. Nostan jokaisen tutkimuskysymyksen esille esitellessäni tuloksia. Johtopäätökset luvussa peilaan saatuja tuloksia teoreettiseen viitekehykseen.

5.1 Raakahavainnot ja tulosten tulkinta

Tässä luvussa esittelen taulukoiden avulla esiin nousseet raakahavainnot ja tulosten tulkinnat. Raakahavainnot ovat nousseet havainnoinnin ja haastattelun avulla. Havaintoja nousi reilusti enemmän, mutta esittelen vain ne havainnot, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin.

5.1.1 Päivätoiminnan toimijoiden kokemukset lainatusta taideaineistosta

Aluksi esittelen haastattelun avulla esiin tulleet raakahavainnot (taulukko 1), jonka jälkeen esittelen havainnoinnin raakahavainnot (taulukko 2). Tämän jälkeen esittelen tulosten tulkinnan (kuva 1).

Taulukko 1. Haastattelussa nousseet raakahavainnot vastaten kysymykseen ”Miten päivätoiminnan toimijat kokivat museolta lainatut taideaineistot?”

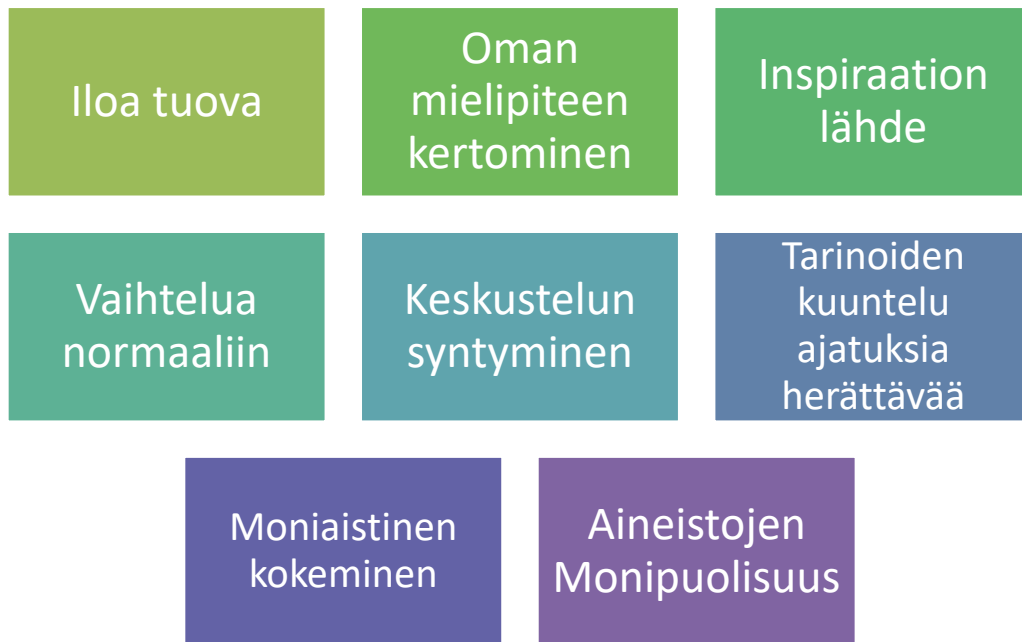
Haastattelu
Taideaineistojen katselusta ja tutkimisesta pidettiin
Etukäteen jännitti mitä salkussa on
Tuokiota odotettiin etukäteen
Mieluiseksi koettiin, että ensin sai katsoa taiteilijan tekemää, jonka jälkeen sai itse tehdä
Mieleen tuli muistoja lapsuudesta
Koettiin mieluisaksi, kun osaa teoksista sai pitää käsissä ja tutkia tarkemmin
Kahdessa tuokiossa tarinoiden kuuntelu koettiin ajatuksia herättävinä.

Taulukko 2. Havainnoinnissa esille nousseet raakahavainnot vastaten kysymykseen ”Miten päivätoiminnan toimijat kokivat museolta lainatut taideaineistot?”

Havainnointi
Hymyjä
Kauniiden värien ihailua
Naurua
Spontaani keskustelun aloitus
Ohjaajan kysymyksiin vastattiin liittyen taideaineistoihin
Ohjaajan kysymyksiin jätettiin vastaamatta liittyen taideaineistoihin
Aineistojen monipuolisuus ylläpiti mielenkiintoa
Oman ajatuksen kertominen museon taideteoksesta
Inspiraatiota omassa taidetyöskentelyssä
Annikki ja Lehmätyttö tuokioiden tarinat kuunneltiin keskittyneesti ja rauhallisesti. Herkistymistä näkyi myös.

Raakahavainnoista nousseet vastauksena kysymykseen ”Miten päivätoiminnan toimijat kokivat museolta lainatut taideaineistot?” ovat kuvassa 1.

Kuva 1. Taiteen kokeminen

Tutkimuksessa mukana olleet päivätoiminnan toimijat kokivat museolta lainatun taideaineistoin iloa tuovana ja mukavana vaihteluna normaaliin. Toimijat pitivät siitä, kun jokainen tuokio oli erilainen aiheeltaan. Mieluiseksi koettiin myös se, että teoksia sai katsoa ihan läheltä ja tunnustella käsillä. Teokset toimivat inspiraation lähteinä omalle taidetyöskentelylle. Koettiin mielekkääksi, että ensin sai katsella ja tutkia ja keskustella taiteilijoiden teoksista, ja sen jälkeen pääsi toteuttamaan itseään. Teosten kokemisessa korostui moniaistisuus. Niitä sai katsoa, koskea ja tutkia ihan läheltä.

5.1.2 Taideaineistojen vaikutus ryhmän vuorovaikutukseen

Tässä luvussa esittelen aluksi havainnoinnin avulla nousseet raakahavainnot liittyen ryhmän vuorovaikutukseen (taulukko 3). Tämän jälkeen esittelen havainnoinnin pohjalta tehdyn tulosten tulkinnan (kuva 2) ja avaan tulkintaa tekstissä.

Taulukko 3. Havainnoinnissa esille nousseet raakahavainnot vastaten kysymykseen: ”Millä tavoin lainatun taideaineiston käyttö lisäsi ryhmän vuorovaikutusta?”

Havainnointi (raakahavainnot)
Omasta itsestään muille kertominen
Omasta mielipiteestään muille kertominen liittyen taideaineistoon
Muistelua menneestä elämästä
Yhteinen projekti, yhteisöllisyyden näkyminen
Aineistojen yhdessä ryhmänä tutkiminen
Hymyjä
Naurua
Kuunneltiin toisen kertomaa

Raakahavainnoista nousseet teemat vastauksena kysymykseen: ”Millä tavoin lainatun taideaineiston käyttö lisäsi ryhmän vuorovaikutusta?” ovat kuvassa 2.

Kuva 2. Vuorovaikutuksen ulottuvuudet

Taideaineistojen katsominen ja tutkiminen synnytti jonkin verran spontaania keskustelua. Ohjaaja ohjasi sopivassa määrin keskustelua, jotta jokainen sai äänensä, ajatuksensa ja mielipiteensä kuuluviin. Osa teoksista synnytti muistelua, jota jaettiin ryhmässä spontaanisti. Elämä koostuu muistoista ja muistelu on kaikenikäisten ihmisten elämään kuuluva asia. Parhaimmillaan jaettu muisto voi olla voimauttava kokemus, ja auttaa jäsentämään omaa elämää. Muistojen yhdessä jakaminen tarjoaa mahdollisuuden tutustua muiden elämäntarinoihin, mieltymyksiin sekä ajatuksiin ja voi lisätä yhteisöllisyyttä. (Vanhustyön keskusliitto ry, n.d.) Tutkimussuunnitelmaa kirjoittaessa en ajatellut toiminnan tuovan muistelua. En ollut silloin vielä päässyt itse tutkimaan tarkemmin lainattua aineistoa, joten en ollut ottanut tätä huomioon. Muistelu toi ulottuvuuden tutkimukselleni, jota en ollut ennakoinut, mutta se oli positiivinen ulottuvuus, joka lisäsi ryhmän vuorovaikutusta.

Omasta mielipiteestä ja ajatuksesta ääneen kertominen muille vahvistaa toimijan minäkuva. Muut kuuntelivat arvokkaasti, ja saatettiin esittää lisäkysymyksiä. Kun toisen asioista ollaan aidosti kiinnostuneita, kasvattaa se itsetuntoa.

Vuorovaikutus oli jokaisella tuokiolla positiivista. Kaikki olivat toiminnassa mukana omasta halustaan, ja se motivoi heitä. Tuokioissa oli havaittavissa iloa ja naurua. Tutkimukseen osallistuminen, ja teoksiin tutustuminen koettiin tärkeäksi ja arvokkaaksi, yhdessä tehtäväksi projektiksi, jossa jokaisen rooli oli yhtä tärkeä.

5.1.3 Osallisuuden edistämisen keinot

Tässä luvussa esittelen osallisuuden edistämiseen liittyvät raakahavainnot (taulukko 4). Tämän jälkeen esittelen havainnoista tehdyn tulosten tulkinnan (kuva 3).

Taulukko 4. Havainnoinnista esille nousseet raakahavainnot vastaten kysymykseen: ”Millä keinoilla osallisuutta voi edistää taidetoiminnassa?”

Havainnointi (raakahavainnot)
Valinnan mahdollisuudet
Ohjaajan kannustaminen omaan ratkaisuun liittyen taidetyöskentelyyn
Ohjaajan antama tuki työskentelyssä
Omatoimisuudessa kannustaminen
Mielipiteen kysyminen
Toimijan vahvuuksien huomioiminen ja vahvistaminen
Ohjaajan antama palaute
Töiden esille laittaminen muulle yleisölle
Toimijan mielenkiinnon kohteiden huomiointi

Raakahavainnoista nousseet teemat vastauksena kysymykseen: ”Millä keinoilla osallisuutta voi edistää taidetoiminnassa?” ovat kuvassa 3.

Kuva 3. Osallisuuden edistäminen

Tutkimuksen aineiston perusteella sekä teoreettisen viitekehyksen perusteella, toimijoiden osallisuutta voi edistää monin eri tavoin. Esimerkiksi arkiset pieniltäkin tuntuvat asiat lisäävät osallisuutta. Valintojen tekeminen esimerkiksi siitä, mitä väriä haluaa käyttää omassa työssään, haluaako että punainen on vielä vähän tummempi tai vaaleampi, olisiko siihen hyvä lisätä pieni tilkka sinistä taittamaan väriä hieman violettiin päin. Valintoja tehtiin myös välineissä. Haluaako maalata pienellä vai isommalla siveltimellä, vai käyttääkö mieluummin tuputinta. Pieneltä kuulostavat valinnat muodostavat tärkeän roolin osallisuuden kokemisessa. Liian usein valitaan toisen puolesta, joka vähentää osallisuuden tunnetta.

Ohjaajan antama tuki, ja kannustuksen tärkeys korostuu erityistaidetoiminnassa. Pienet keuhut ja kannustaminen auttavat eteenpäin ja kasvattavat itsetuntoa. Myös omatoimisuudessa kannustaminen, ja kuntouttavan työote ovat tärkeässä roolissa tehdessä töitä kehitysvammaisten toimijoiden kanssa. Mitä enemmän toimija voi tehdä itse, sitä paremmin osallisuus toteutuu.

Toimijoiden mielenkiinnon kohteiden huomioon ottaminen toimintaa suunniteltaessa ja toteuttaessa lisäävät mielekkyyttä, ja osallisuuden kokemusta. Jokaisella ihmisellä on omat voimavarat, ja niiden ymmärtäminen ja vahvistaminen on tärkeää ja lisää hyvinvointia.

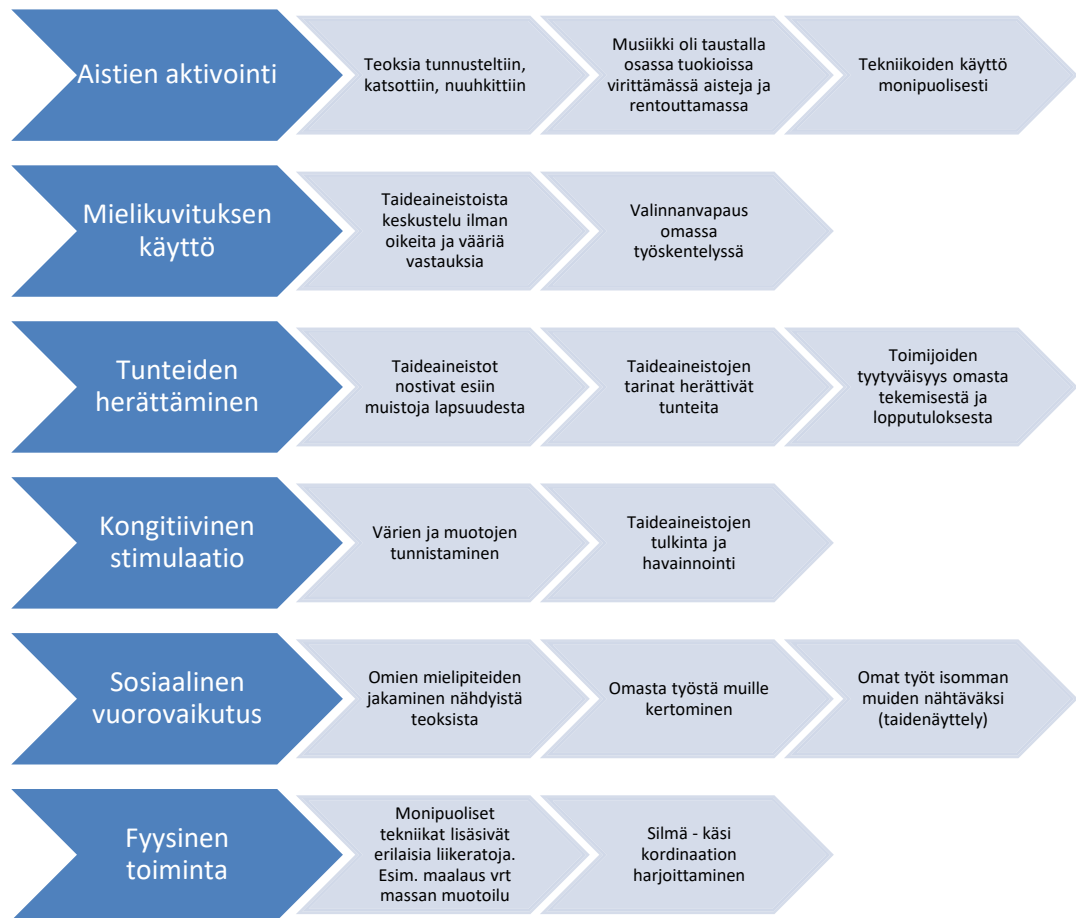
Kun taidetuotokset tuodaan esille myös muille katsojille esimerkiksi pitämällä taidenäyttelyitä, lisää se arvokkuuden kokemusta ja motivaatiota tekemiseen. Omat työt seinällä esillä myös vahvistavat tekijän itsetuntoa ja minäkuvaa. Näin voidaan myös tarjota muille taide-elämyksiä ja iloa.

5.2 Johtopäätökset

Opinnäytetyön aiheen valintaa perusteltiin taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksilla. WHO:n (2019) *What is the role of the arts in improving health and well-being?* -raportissa hyvinvointivaikutuksia voidaan jakaa ennaltaehkäisevään ja hoitovaiheen toiminnan tuottamiin tuloksiin. Kuten WHO:n tutkimuksessa on todettu, voi myös tästä opinnäytetyön tuloksista todeta, että taideosallistumisella on monikanavaisia vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. (Houni ym., 2020) Tässä opinnäytetyössä tarkoituksena ei ollut selvittää, mitä taiteen tuomat hyvinvointivaikutukset ovat, mutta koen tarpeelliseksi peilata esiin nousseita teemoja, jotta pystyn teorian tuella perustella toiminnan tarpeellisuutta ja sen taustalla olevia hyvinvointinäkökulmia.

Kuvassa 4 pystyrivin ensimmäisissä sinisissä nuolissa on lueteltu WHO:n tutkimuksen osatekijät. Nämä osatekijät eli taiteen tekemiseen ja kokemiseen liittyvät komponentit voivat saada aikaan psykologisia, fysiologisia, sosiaalisia ja käyttäytymiseen liittyviä vasteita. Psykologisia vasteita voi olla esimerkiksi parantunut tunteiden säätely, minäpystyvyyden vahvistuminen sekä selviytymiskeinojen kehittyminen. Fysiologisia vasteita on esimerkiksi tehostettu immuunitoiminta, korkeampi sydän- ja verisuonireaktiivisuus ja matalampi stressihormonitaso. Sosiaalisia vasteita on yksinäisyyden ja eristäytyneisyyden väheneminen, sekä sosiaalisen tuen lisääntyminen. Käyttäytymiseen liittyviä vasteita on esimerkiksi liikunnallisuuden lisääntyminen, terveellisemmät elämäntavat ja erilaisten taitojen kehittyminen. (Houni ym., 2020) Kuvassa vaaleansinisten nuolien sisällä on teemat ja asiat, jotka nousivat opinnäytetyössäni toiminnan tai taideaineistoihin tutustumisen kautta esille.

Kuva 4. Taideosallistumisen hyvinvointi- ja terveyshyötyjen näyttäytyminen taidetuokioissa

Sosiaalipedagogisessa työssä olennaista on ihmisten toimijuuden ja henkilön oman aidon osallistumisen tukeminen ja mahdollistaminen (Ryynänen & Nivala, 2019, s. 196). Tässä opinnäytetyössä se toteutui hyvin. Toiminta oli suunniteltu asiakaslähtöisesti ja siten, että toimijat ovat subjekteina, ei objekteina toiminnassa. Asioita ei päätetty eikä tehty toimijoiden puolesta, vaan kaikilla oli vapaus tehdä omat valinnat, millä tavoin haluaa olla ryhmässä mukana, ja minkälaisia valintoja haluaa tehdä omassa taidetyöskentelyssä.

Ryynänen ja Nivala (2019) kuvaavat, että osallisuuden edistäminen sosiaalipedagogisessa toiminnassa on toimijan kasvun tukemista yhteisöjen jäsenenä. Huomio kiinnitetään osallistumisen ja kuulumisen edellytyksiin. Tavoitteena on vahvistaa jokaisen toimijan rohkeutta, halua ja valmiuksia vuorovaikutukseen, sekä yhteiseen toimintaan. Tavoitteena on luoda osallistumiselle konkreettisia ympäristöjä ja kehittää monenlaista osallistumista mahdollistavia rakenteita ja toimintamuotoja. Osallistumisprosessissa tarkoituksena on

vahvistaa vuorovaikutuksen dialogisuutta ja avoimia sekä tasavertaisia suhteita. Yhteinen toiminta ja tavoitteet edistävät toimijoiden yhteenkuuluvuutta ja jokaisen toimijan tunnetta kuulumisesta. Kun osallistuminen on vuorovaikutuksellista toimintaa, jossa etsitään ja toteutetaan yhteisiä tavoitteita, on sen mahdollista synnyttää positiivisia suhteita yhteisön välille luoden perustan yhteenkuuluvuuden ja oman merkityksellisyyden tunteille. (Ryynänen & Nivala, 2019, ss. 139–140)

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä toteutui hyvin konkreettisen ympäristön luominen, joka tuki toimijoiden mahdollisuutta osallistua taidetoimintaan. Toiminta oli luonteeltaan keskustelevaa, pohtivaa, tilaa antavaa ja näin ollen vahvasti ryhmän vuorovaikutusta ja dialogisuutta. Tasavertaiset suhteet korostuivat myös ryhmän toiminnassa. Vaikka olin tutkijana, sekä ohjaajana, olin kuitenkin tasavertaisena antaen tilaa keskustelulle, enkä johdattelemassa liikaa. Roolini oli synnyttää positiivista ilmapiiriä oman esimerkin kautta, ja rohkaista jokaista toimijaa avoimeen keskusteluun, ja omaehtoiseen taidetyöskentelyyn.

6 POHDINTA

Tässä luvussa esitän omia pohdintojani opinnäytetyöprosessista ja sen sujuvuudesta. Pohdin, mikä toimi hyvin sekä mitkä asiat koin haasteellisina prosessissa. Pohdin myös tutkimuksen luotettavuutta. Jatkotutkimusluvussa esittelen omia ideoitani, jotka voisivat olla työhön liittyviä jatkotutkimusaiheita.

6.1 Tutkijan arviointi prosessista

Opinnäytetyöprosessi oli antoisa ja saavutin tavoitteet, jotka sille asetin. Taidesalkku-tuokiot tarjosivat päivätoiminnan toimijoille normaaliarjesta poikkeavaa toimintaa. Se tuotti heille iloa, inspiraatiota ja taide-elämyksiä. Toimijat kokivat tärkeäksi tutkimukseeni osallistumisen, ja etukäteen aina odottivat mitähän on tulossa. Teokset synnyttivät keskustelua, nostattivat tunteita ja moni palasi teosten kautta omiin lapsuusmuistoihin. Omien mielipiteiden esille tuominen teoksista oli tärkeää. Jokaisella toimijalla oli yhtä tärkeä rooli ryhmässä ja jokaisen sitoutuvuus toimintaan oli ihailtavaa. Jokaiselle toimijalle annettiin tilaisuus mielipiteiden kertomiseen ja omien ajatusten esille tuomiseen.

Pysyin asettamassani aikataulussa melko hyvin, mistä olen erityisesti tyytyväinen. Prosessini alkoi 26.8.2021, kun esitin aihe-ehdotukseni ohjaavalle opettajalleni. Tästä prosessi alkoi edetä melko nopeaan tahtiin. Väliseminaari oli joulukuun alussa ja loppuseminaari tammikuussa 2022.

Aikataulullisista syistä en saanut tuokioihin mukaan Anne Tammisen vapaa tarina - valokuvateoksia. Ne olisivat olleet loistava lisä kokonaisuuteen, tehden siitä entistä monipuolisemman. Tammisen teokset olivat minulla lainassa, mutta minun piti palauttaa ne ennen kuin pääsin niitä hyödyntämään, koska tutkimuslupaprosessi oli hieman pidempi mihin olin varautunut etukäteen. Mielestäni taidetuokiot olivat tästä huolimatta monipuolisia. Oma osaamiseni näkyi monipuolisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Toiminnassa välittyi sekä ohjaustoiminnan, että sosiaalialan osaaminen.

Tilaa antoi minulle toiminnan suhteen vapaat kädet. Tilaajan toiveena oli, että toiminta olisi jotain uudenlaista ryhmätoimintaa. Tämä tavoite toteutui hyvin. Kuvataideryhmät ovat tuttu ryhmätoimintamuoto, mutta taiteilijoiden tekemien teosten vieminen päivätoimintaan oli uutta.

Osallistuvassa ja aktivoivassa osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on sisällä tutkimuskohteessa. Tutkija vaikuttaa omalla läsnäolollaan tutkimusilmiöön. Havainnoija on tällöin tutkijan ja ihmisen roolissa. On myös mahdollista, että tutkittavat antavat tutkijalle rooleja, joita tutkija ei odota saavansa. Tutkijan on havainnoijana tasapainoiltava roolien välillä. Tärkeää on erottaa toisistaan tutkijan havaintojen ja ihmisenä tehtyjen havaintojen ero. (Vilka, 2006, ss. 67–68) Koin kaksoisroolissa toimimisen välillä melko haastavaksi. Oli välillä vaikeaa olla tutkija ja ohjaaja samanaikaisesti. Hyvät vuorovaikutustaidot ja ammatillinen osaaminen korostui tässä tutkimuksessa havainnoinnin onnistumisessa. Jos toimijaryhmä olisi ollut minulle vieras, en olisi pystynyt toteuttamaan kiitettävästi tätä kaksoisroolia. Tutkijan on aina tunnettava ja ymmärrettävä tutkittavan elämäkokonaisuus, jotta havaintojen todenmukaisuus toteutuu (Vilka, 2006, s. 13). Tarkoitukseni oli etukäteen ottaa paljon kuvia, mutta huomasin, että aina kuvaa ottaessa, vaikutti se häiritsevästi meneillä olevaan hetkeen. Myös esimerkiksi muistiinpanojen kirjoittaminen kesken toiminnan saattoi jäykistää tilannetta. Panostinkin tarkkoihin muistiinpanoihin heti tuokion päätyttyä.

Tarkastellessa tulosten luotettavuutta on syytä tiedostaa, että jokaiseen tekemäämme havaintoon sisältyy esitieto. Havainnoinnissa tutkija nojaa esitietoon ja kerää uutta tietoa ja tulkitsee sitä tutkimuksessa. Kaikki havainnot ovat siis olemassa ja mahdollisia vain aiemman tiedostettujen havaintojen kautta. Toistuvat havainnot heikentävät tiedostuksemme, sen sijaan poikkeaviin havaintoihin kiinnitetään erityisesti huomiota. Tutkimukseen kuuluu, että havainnoija kriittisen tarkastelun, havaintojen erittelyn ja uudenlaista näkökulmaa hyödyntäen tuottaa lisää havaintoja (Vilka, 2006, ss. 11–12) Havainnoinnin rinnalla oli haastattelu, jonka avulla hain vahvistusta tekemiini havaintoihin. Jälkikäteen arvioituna yksilöhaastattelut olisivat saattaneet tuoda monipuolisempia vastauksia. Ryhmähaastattelussa toisten vastaukset saattavat vaikuttaa jonkin verran vastauksiin.

Kokonaisuudessaan olen tyytyväinen projektiin. Se oli monipuolinen ja sekä toimijoiden että minun mielenkiintoni pysyi prosessissa alusta loppuun. Tutkimuksestani voi todeta, että pienellä vaivannäöllä voi tarjota monipuolista, virkistävää, vuorovaikutusta lisäävää ja inspiroivaa taide-elämystä päivätoiminnan ryhmätoimintaan.

6.2 Opinnäytetyön eettisyys ja kestävyys

Opinnäytetyötä tehdessä eettisten periaatteiden huomioiden läpi prosessin on tärkeää. Eettisyyttä pohtiessa tulee huomioida se ihmisryhmä, kenen kanssa tutkimusta tehdään, tässä tutkimuksessa kehitysvammaiset aikuiset. Kestävään kehitykseen liittyvät näkökulmat ovat tärkeitä jokaisella alalla, niin myös sosiaalityössä. Kestävyyden tarkastelu näkyi läpi opinnäytetyöprosessin, ideoinnista toteutukseen.

Tutkimuksen eettiset periaatteet otin huomioon opinnäytetyössäni koko prosessin ajan. Ennen tutkimuksen aloitusta kerroin ryhmälle selkokielellä opinnäytetyöstä ja pyysin heiltä kirjallisena suostumuksen (liite 1). Ennen suostumusten pyytämistä, varmistin vielä jokaiselta, että he ovat ymmärtäneet, mistä tutkimuksessa on kysymys. Selvitin jokaisen henkilön kohdalta, tarvitseeko omaiselta tai edunvalvojalta pyytää myös erikseen lupa, vai riittääkö tässä tutkimuksessa henkilön oma suostumus. Neljä henkilöä, jotka olivat mukana tutkimuksessani pystyvät ilmaisemaan itseään puhumalla.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) määrittelee, että vajaakuntoisen henkilön eettiset periaatteet toteutuvat tutkimuksen mukaan pyytäessä, kun henkilö saa tietoa tutkimuksesta ymmärrettävässä muodossa, hän ensisijaisesti itse määrittää haluaako osallistua tutkimukseen. Joissakin tapauksissa tarvitaan lisäksi laillisen edustajan suostumus. Henkilön itsemääräämisoikeutta ja vapaaehtoisuuden periaatetta tulee kunnioittaa koko tutkimuksen ajan. Jos tutkimukseen osallistuminen ei ole henkilön edun ja tahdon mukaista, tulee tutkimus keskeyttää hänen kohdaltaan. (TENK, 2019)

Kunnioitin toimijoiden itsemääräämisoikeutta opinnäytetyötäni tehdessä.

Itsemääräämisoikeus tarkoittaa sitä, että jokainen saa tehdä itse päätöksiä ja valintoja omaan elämäänsä liittyen. Itsemääräämisoikeuteen kuuluu myös oman tahdon ilmaiseminen ja sen tukeminen, että tahto toteutuu. Itsemääräämisoikeudessa on perimmiltään kyse siitä, kuka käyttää valtaa ja siitä ohjataanko toimintaa ylhäältä alaspäin, vai pääsevätkö kaikki osallistumaan päätöksentekoon asioissa, joissa se on mahdollista. (Tukiliitto.fi, n.d) Suojelin tutkittavien anonymiteettiä tutkimuksessani. Mitään henkilötietoja ei tule tutkimuksessani ilmi, enkä kerro esimerkiksi missä paikkakunnalla tutkimus on tapahtunut, jotta voin taata, että anonymiteetti säilyy.

Hämeen ammattikorkeakoulun opinnäytetöissä tulee huomioida kestävän kehityksen näkökulmat (HAMK, 2020, s. 35). Kestävän kehityksen perusajatuksena on se, että se on kehitystä, joka turvaa nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Kestävä kehitys jakautuu ekologiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen kestävyYTEEN.

Taloudellinen kestävä kehitys määritellään siten, että se on tasapainoista talouskasvua ilman velkaantumista ja pääomavarantojen ylikuluttamista. Siihen liittyy myös toiminta, joka huomioi ympäristön kantokyvyn ja tulevat sukupolvet. Kun talous on vakaa ja kestävä, antaa se perustan koko muulle kestäväälle kehitykselle. Sosiaalinen kestävyys tähtää ihmisoikeuksiin, sekä siihen, että ihmisten välillä ei olisi eriarvoisuutta, jokaisella olisi riittävä toimeentulo, asianmukainen terveydenhuolto, mahdollisuus koulutukseen, sekä perusoikeuksien turvaamiseen. (Suomen YK-liitto, n.d.) Ekologinen kestävyys tarkoittaa luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä, sekä sitä että ihmisten taloudelliset ja aineelliset toiminnot sopeutetaan maapallon luonnonvarojen riittävyyteen ja luonnon sietokykyyn (Kestävä kehityksen edistäminen, 2021).

Tässä opinnäytetyössä kestävä kehitys on huomioita monipuolisesti ja sen huomioiminen on ollut kantavana ajatuksena läpi prosessin. Kestävä kehitys on huomioitu siten, että taidetta on tuotu päivätoimintaan, eikä olla matkustettu toiselle paikkakunnalle taiteen luokse. Joskus retket talon ulkopuolelle on perusteltu ja tärkeitä, mutta toisinaan on viisainta tuoda toiminta ihmisten luokse. Näin säästyy useamman kuljetuksen bensiinipäästöt, joka liittyy taloudelliseen sekä ekologiseen kestäväan kehitykseen.

Opinnäytetyön taidetuokioissa taidetta tehdessä huomioitiin materiaalien säästeliäs käyttö. Maalia otettiin vähän kerrallaan, jotta sitä ei menisi hukkaan. Teoksissa käytettiin myös kierrätysmateriaalia teoksissa, esimerkiksi vanhoja kirjan kansia ja kollaasityössä vanhoista lehdistä leikattuja kuvia. Sosiaalinen kestävyys on perusajatuksena toiminnassa. Opinnäytetyöni taidelähtöinen toiminta tukee ihmisten terveyttä ja hyvinvointia, se tähtää kaikille saavutettavaan kokemukseen, ja edistää kehitysvammaisten henkilöiden ihmisoikeuksien toteutumista.

6.3 Jatkotutkimukset

Taidesalkkuja voisi myös tutkia painottaen muistelunäkökulmaa. Muistelu nousi teemaksi tässä opinnäytetyötutkimuksessa, ja sitä voisi jatkokehittää pidemmälle. Mielenkiintoista olisi myös nähdä millaisia teemoja nousisi salkkujen käytöstä eri ikäryhmien kanssa. Millaiset tulokset olisivat esimerkiksi kehitysvammaisten lasten tai ikääntyneiden kanssa. Tutkimusta voisi myös laajentaa, että miten aineistot toimivat isomman ryhmän esimerkiksi yli kuuden henkilön ryhmissä.

Olisi mielenkiintoista lukea tutkimuksia, joissa taidemuseoiden aineistoja käytettäisiin myös muiden asiakasryhmien kanssa työskennellessä. Opinnäytetyöprosessin aikana huomasin, että taidemuseon lainattavat aineistot ovat monelle vieraita, joten niiden käyttöä voisi lisätä monenlaisille ryhmille käyttöön, sekä tutkia niiden toimivuutta. Mielestäni esimerkiksi vallitsevaan poikkeusaikaan taidesalkut tuovat virkistäviä mahdollisuuksia kulttuurikokemusten saavuttamiseen.

Lähteet

- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4 p.). Vastapaino
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. (2020). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöiden eettiset suositukset*. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%20C3%84YTE%20C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382
- Celia. (n.d.). *Yleistä tietoa saavutettavuudesta*. <https://www.celia.fi/saavutettavuus/>
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>
- HAMK. (2020). *Opinnäytetyöopas*. Hämeen ammattikorkeakoulu. <https://www.hamk.fi/wp-content/uploads/2021/11/HAMK-Opinnaytetyoopas-2.pdf>
- Haveri, M. (2013). *ITE-Museon erityistaidetoiminta -raportti kokeilu- ja kehittämisvaiheesta 2012-2013*. <https://docplayer.fi/284329-lte-museon-erityistaidetoiminta.html>
- Hirsijärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2000). *Tutki ja kirjoita* (6. p.). Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Houni, P., Turpeinen, I., & Vuolasto, J. (2020). *TAIDETTA! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja*. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus TAIKE.
- Hämeenlinnan taidemuseo. (2021). *Lainattavat taideaineistot*.
<https://www.hameenlinnantaidemuseo.fi/museo/lainattavat-taide-ja-virikekokonaisuudet/>
- Hämeenlinnan taidemuseo. (2021). *Taidetta turvallisesti lähelle*.
<https://www.hameenlinnantaidemuseo.fi/museo/lainattavat-taide-ja-virikekokonaisuudet/taideaineistot-hoitolaitoksille-paivatoimintaryhmille-omaishoitajille/>
- Isola, A.-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? - Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=
- Eskola, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Gummerus kirjapaino Oy.

- Fancourt, D. & F. Saoirse (toim.) (2019). *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being?* A scoping review. World Health Organization.
<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf>
- Kari, O., Laakso, S., Niskanen, T., & Seppänen, M. (2020). *Vammaistyön käsikirja*. Sanoma Pro Oy.
- Kaski, M., Manninen, A., & Pihko, H. (2012). *Kehitysvammaisuus*. Sanoma Pro Oy.
- Sutela, K. (2017). *Taide, taiteellinen toiminta ja vammaisten henkilöiden ja erityistä tukea tarvitsevien hyvinvointi*. Teoksessa K. Lehikoinen & E. Vanhanen (toim.), *Taide ja hyvinvointi – katsauksia kansainväliseen tutkimukseen* (ss.71-84). Kokos-julkaisusarja 1/2017. Taideyliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7218-16-7>
- Kehitysvammaisten Tukiliitto Ry. (n.d.). *Tietoa kehitysvammaisuudesta*.
<https://www.tukiliitto.fi/tietoa-kehitysvammasta/>
- Kestävä kehityksen edistäminen. (2021). *Ekologinen kestävä kehitys*.
<https://keke.bc.fi/Kestava-kehitys/suomi/ekologinen/>
- Kettuki ry. (2011). *Löytöjä - Outsider art from Finland*. Taidekeskus Kettuki.
- Kettuki ry. (2020). *Opas taiteilijalle*.
https://kettuki.fi/wp-content/uploads/2021/07/OPAS_TAITEILIJALLE_web.pdf
- Kettuki ry. (n.d.). *Yleistä Kettukista*.
<https://kettuki.fi/yleista-kettukista/>
- Kulttuurikaikille -palvelu. 2021. *Kulttuurikaikille*. Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta Ry.
<http://www.kulttuurikaikille.fi/>
- Lehikoinen, K.; & Vanhanen, E. (2017). *Taide ja hyvinvointi - Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen*. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1/2017. Haettu 15. 9 2021 osoitteesta
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/227963/Kokos_1_2017.pdf?sequence=4
- Lehtinen, L. (2018). *Jalkautuva taide osallisuutta luomassa - Taide- ja kulttuuritoiminnan rooli syrjäytymisen ehkäisyssä*. [opinnäytetyö, Diakonia ammattikorkeakoulu.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018112518129>
- Maaseudun sivistysliitto. (n.d.). *Mitä ITE-taide on?* <https://msl.fi/itetaide/mitaitetaideon/>
- OAF. (n.d.) *Outsider art Festival*. <https://outsiderart.fi/outsiderart-finland-verkosto/>

- Raivio, H. (2017). *Osallisuus käsitteenä - Mistä puhumme, kun puhe on osallisuudesta?* SOSKU-hanke. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://docplayer.fi/47688031-Osallisuus-kasitteena.html>
- Ryynänen, E. & Nivala, S. (2019). *Sosiaalipedagogiikka - Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*. Gaudeamus.
- Seppälä, H. (2017). *Erilaiset eväät*. Kehitysvammaliitto
- Sosiaali ja terveysministeriö. (2021). *Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen - YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2021-2023*. Sosiaali ja terveysministeriö 2021:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8459-2>
- Suomen YK-liitto. (n.d.). *Kestävä kehitys*. <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestava-kehitys>
- Taikusydän. (2021). *Maailman terveysjärjestö WHO:n raportti taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista*. <https://taikusydan.turkuamk.fi/yleinen/maailman-terveysjarjesto-whon-raportti-taiteen-ja-kulttuurin-terveysvaikutuksista/>
- Taiteen edistämiskeskus. (2021). *Taiteilijoiden ääni keskiössä ITE-taiteen, Outsider-taiteen ja erityistaidetoiminnan toimialakartoituksessa* | [uutinen]. <https://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1373872>
- Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut. (2016-2017). *Kulttuurin ja taiteen saavutettavuus aikuisten kehitysvammaisten parissa*. https://www.tampere.fi/tiedostot/k/TWGJElrOV/Kulttuurin_saavutettavuus_raportti_web.pdf
- Tampereen yliopisto Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu. (2013). *Voimaa taiteesta - Malleja taiteen hyödyntämiseen hyvinvointi alalla*. Tammerprint. http://www.voimaataiteesta.fi/wp-content/uploads/Voimaa_tauteesta.pdf
- TENK. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen arviointi Suomessa*. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Tukiliitto.fi. (n.d.). *Mitä itsemääräämisoikeus on?* <https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/itsemaaraamisoikeus/mita-itsemaaraamisoikeus-on/>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Noudettu osoitteesta <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>
- Vanhustyön keskusliitto ry. (n.d.). *Muistelu*. Vahvike. <https://www.vahvike.fi/fi/muistelu>

verneri.net. (2021). *Mitä kehitysvammaisuus on?* Noudettu osoitteesta

<https://verneri.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>

Vilka, H. (2006). *Tutki ja havainnoi*. Tammi.

Vilka, H., & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Tammi.

Vilpa, T. (2018). *Nonverbaalinen viestintä vuorovaikutustilanteissa*.

<https://www.kuulu.fi/blogi/nonverbaalinen-viestinta-vuorovaikutustilanteissa/>

Liite 1: Sopimus tutkimukseen osallistumisesta

SOPIMUS

Minulle on kerrottu Eeva Kuisman opinnäytetyö tutkimuksesta, sen sisällöstä, sekä tavoitteista. Opinnäytetyö tutkimuksessa pääsen osallistumaan neljänä kertana Eevan ohjaamaan taidetoimintaan, jossa tutustumme taiteilijoiden toteuttamiin taideaineistoihin, jotka on lainattu Hämeenlinnan kaupungin museosta. Pääsen toteuttamaan myös itseäni ja tekemään tuokioiden aikana itse taidetta.

Tällä sopimuksella annan luvan, että Eeva saa haastatella minua taidetoimintaan liittyen ja havainnoida minua työskentelyn aikana. Haastattelujen ja havainnoinnin tuloksia käytetään opinnäytetyön raportissa. Nimeäni, eikä muita tietojani, joista minut voitaisiin tunnistaa, ei tule raporttiin.

Minä _____ olen omasta tahdostani halukas osallistumaan Eeva Kuisman sosionomi AMK opinnäytetyötutkimukseen

Allekirjoitus ja

päivämäärä _____

Liite 2: Aineistohallinta suunnitelma

Taidetta lähelle toimijoita- Museolta lainattavien taideaineistojen soveltuvuus kehitysvammaisten ryhmätoimintaan

Eeva Kuisma

1 AINEISTON HANKINNAN MENETELMÄT JA AINEISTON MUOTO

Tutkimus aineisto kerätään haastattelun ja havainnoin avulla neljältä kehitysvammaiselta päivätoiminnan toimijalta. Havainnoinnista syntyneet omat muistiinpanot kirjoitan tilanteen jälkeen käsin muistivihkooni. Myöhemmin havainnot siirretään tietokoneelle Word-tiedostolle. Kuvia otetaan toimintatuokion aikana. Kuvat otetaan siten, että henkilöt eivät ole tunnistettavissa. Toiminnallisen tuokion loppupuolella toteutetaan ryhmähaastattelu, jonka nauhoitetaan puhelimella.

Opinnäytetyössä ei käsitellä henkilötietoja.

2 AINEISTOJEN SÄILYTYS OPINNÄYTETYÖPROSESSIN AIKANA

Aineisto tallennetaan opiskelijan omalle P-asemalle, jota pääsee hallinnoimaan vain opiskelija. Aineistosta tallennetaan varmuuskopio opiskelijan omalle ulkoiselle kovalevyille. Haastattelussa syntynyt nauhoite siirretään P-asemalle, ja poistetaan kännykästä.

3 AINEISTOJEN KÄSITTELY OPINNÄYTETYÖN VALMISTUTTUA

Opinnäytetyön aineistoa käytetään vain tässä opinnäytetyössä. Aineistoa säilytetään opiskelijan omalla P-asemalla vuoden verran, jonka jälkeen se tuhoetaan.

Opinnäytetyön valmistuttua aineiston koonti ja opinnäytetyöraportti on julkisesti nähtävillä Theseus.fi sivulla. Opinnäytetyö noudattaa tarkasti tutkimuseettisiä periaatteita. Julkaistussa versiossa ei ole nähtävillä mitään tietoja, joista toimijat voisivat tulla tunnistetuksi. Myöskään tilaajaa, tai paikkakuntaa ei mainita opinnäytetyön raportissa. Tutkimukseen osallistujia informoidaan siitä, että havainnoinnin ja haastattelun tuloksia käytetään raportissa, ja jokaiselta pyydetään kirjallinen lupa osallistua tutkimukseen.